

www.musavat.com

ÜSƏVAT

Xəbər
Azərbaycanda
qəfil ölümlər
artıb - nələrə
diqqət
etməli?
yazısı səh.13-də

Qurucusu: Rauf Arifoğlu Gündəlik qəzet 27 noyabr 2025-ci il Cümə axşamı № 215 (8825) Qiyməti 60 qəpik

Gündəm

Bakıdan xəbərdarlıq - revanşistlərə
bu şans tanınsa...

Ermənilərlə
barışıqdan başqa
yol görünür,
amma...

yazısı səh.7-də

MDB liderləri Peterburqa
toplaşır - Əliyev və
Paşinyan da gedəcək?

yazısı səh.9-da

Əbu-Dabidə kritik
danışıqlar - yeni ilədək
Ukraynaya sülh gələ bilər

yazısı səh.6-da

İrəvanın KTMT oyunu:
həm qorxur, həm də...

yazısı səh.9-da

Ölkədə həqiqi hərbi
xidmət yaşı azaldılacaq?

yazısı səh.11-də

Paşinyanın "kupça" sı
olmayan ölkəsi borc içində

yazısı səh.5-də

Zorla ərə verilən qızların
məsələsi yenidən gündəmdə

yazısı səh.14-də

İctimai nəqliyyatda E1
nümunəsi - sərnişinlər
məmnundur, amma...

yazısı səh.15-də

Kreditlə oxuyan
rəssam-tələbənin
həyat hekayəsi

yazısı səh.12-də

Uşaqların yuxusu
niyə ərsəyə çəkilib -
valideynlər oxusun

yazısı səh.11-də

MOSKVANIN QARABAĞ ÜÇÜN

"B PLANI" VAR? - DONBASDAN ÇIXAN KİMİ...

Kremlin tənqidçiləri də münaqişənin bitmədiyi
haqda sərsəm iddialar səsləndirməyə
başlayıb; Bakıdan şillə kimi cavablar

yazısı səh.8-də

"Quş qripi" ilk dəfə insan öldürdü - Azərbaycana təhlükə?

Həkimdən SOS!: "Bu, dövlətlərin hazırlıq səviyyəsinin
yenidən qiymətləndirilməsi və risklərə qarşı vaxtında tədbirlər
görülməsi üçün ciddi xəbərdarlıqdır..."

yazısı səh.13-də

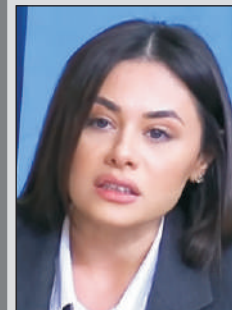
Ramiz
Mehdiyev
Dövlət Şurası və
Əli Kərimlinin
Millî Şurası

yazısı səh.4-də

Natiq Cəfərli:
"Ölkədə
çoxuşaqlılıq
anlayışının
dəyişdirilməsinə
ehtiyac var"

yazısı səh.14-də

Samira Əfəndi
qalmaqalı
böyüyür:
məhkəmə
perspektivi

yazısı səh.15-də

Milli Qəhrəmanın anası Prezidentə məktub göndərdi

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Pəncəli Teymurovun anası Vahimə xanım Prezident İlham Əliyevə təşəkkür məktubu göndərüb. Vahimə xanım oğluna Milli Qəhrəman adı verilməsinə görə dövlət başçısına minnətdarlığını çatdırıb.

Məktubda deyilir: "Doqquz il intizarla gözlədiyimiz şərəfə - oğlum Pəncəli Teymurovu Aprel döyüşlərində göstərdiyi igidliyə görə ölümündən sonra Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı adı ilə təltif etdiyinizə görə öz adımdan, ailəmizin bütün üzvləri adından Sizə öz dərin təşəkkürümüzü və minnətdarlığımızı bildiririk.

Şəhid ailələrinə göstərdiyiniz qayğı və diqqət xalqımız tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Allah Sizi başımızın üstündən heç vaxt əskik etməsin. Sizə uzun ömür, cansağlığı arzu edirik".

Şabalıd alveri edən general məhkəməyə gələcək

General-mayor Raul Zeynalovun da adı keçən "şabalıd işi" üzrə bugünkü məhkəmə prosesi media üçün qapadılıb. "Qafqazinfo" xəbər verir ki, hakim zərərçəkmiş şəxslərin istəyi ilə belə qərar qəbul edib.

Təqsirləndirilən kapitan Ayaz Bayramov özü prosesin media nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilməsini xahiş etsə də, zərərçəkmişlərin istəyi nəzərə alınıb.

İclasda əsas zərərçəkmişlərdən biri - Fövqəladə Hallar Nazirliyinin şöbə müdiri, polkovnik-leytenant Yasin Muradov da ifadə verib. O və digər zərərçəkmiş Kəmalə Əliyeva jurnalistin zalda iştirakına qarşı çıxıb. Onlar təqsirləndirilən şəxsin külli miqdarda pullarını ələ keçirdiyini bildirərək bunu şəxsi məsələ kimi qiymətləndiriblər.

Prosesə sədrlik edən hakim jurnalistin zalda qalmasına icazə verməyərək əməkdaşımızı zalda kənarlaşdırıb.

Prosesin tərəflərin qarşılıqlı ittihamları ilə gərgin keçdiyi, təqsirləndirilən şəxsin ona 200 min manatdan çox pul verdiyini deyən zərərçəkmiş Yasin Muradovla mübahisə etdiyini öyrəndik. Ayaz Bayramov yenə zərərçəkmişlərin Raul Zeynalovun sifarişli ilə danışdıqlarını deyib. Məlumatla görə, növbəti dəfə general Raul Zeynalov məhkəməyə çağırılacaq.

Qeyd edək ki, kapitan Ayaz Bayramov Fövqəladə Hallar Nazirliyində işləyib. O, işlədiyi idarənin rəis müavini olmuş general Raul Zeynalov, idarənin daha iki zabiti və başqa 6 nəfər 3 milyon manata yaxın pulunu dələduzluqla ələ keçirməkdə ittiham olunur. Təqsirləndirilən şəxs bir neçə gün əvvəl saxlanıldığı istintaq təcrixxanasından 28 vərəqlik məktub göndərmişdi. Kapitan həbsinə görə general Raul Zeynalovu günahlandırıb, onun general rütbəsinə və nazirliyin adına xələl gətirən hərəkətlərinə görə işdən qovulduğunu deyib.

Samirənin qucaqladığı erməni Qarabağda "xidmət" edib

Qazaxıstanın paytaxtı Astanada keçirilən beynəlxalq musiqi müsabiqəsinin final mərhələsində Azərbaycanı münsiflər heyətində təmsil edən müğənni Samirə Əfəndinin 12 xal verdiyi və sonradan qucaqlaşdığı erməni müğənni Səro Gevorkyan keçmiş "Dağlıq Qarabağ ordusu"nın tərkibində xidmət edibmiş.

Axar.az xəbər verir ki, bu barədə Ermənistanın internet resurslarında məlumatlar yer alıb. Bildirilib ki, Gevorkyanın hərbi xidməti barədə ilk məlumat 2021-ci ildə yayılıb.

Erməni mediası o zaman "Yeni dalğa" musiqi festivalında iştirak edən Səro Gevorkyan barəsində hazırladığı materialda onun Xankəndidə keçmiş "Dağlıq Qarabağ ordusu"nın tərkibində xidmət keçdiyini də yazıb. Amma Gevorkyanın hərbi xidməti hansı illərdə keçdiyi barədə məlumat verilməyib.

Azərbaycan, İran və Rusiya memorandum imzaladı

Azərbaycan, İran və Rusiya arasında üçtərəfli anlaşma memorandumu imzalanıb.

Bakıda arvadını yaraladı, çində saxlanıldı

Paytaxtın Xətai rayonunda həyat yoldaşına kəsici alətlə ağır xəsarət yetirərək ölkədən qaçan şəxs saxlanılıb.

Daxili İşlər Nazirliyindən APA-ya verilən xəbəre görə, aparılan araşdırmalarla müəyyən olunub ki, 1969-cu il təvəllüdü Rüstəm İbrahimov hadisəni törətdikdən sonra ölkə ərazisini Türkiyə istiqamətində tərk edib və oradan Çinə gedib. DİN əməkdaşlarının Çin Xalq Respublikasının hüquq-mühafizə orqanları ilə birgə keçirdikləri tədbirlər nəticəsində R.İbrahimov Çinin Xianyang şəhərində saxlanılıb. Hazırda onun Azərbaycana gətirilməsi üçün müvafiq tədbirlər görülür.

Paytaxtda bu evlər söküləcək

Paytaxtın Yasamal rayonunda, "Təzəpir" məscidi ətrafında aparılan genişmiqyaslı söküntü işləri yekunlaşdıqdan sonra daha bir ərazidə söküntü işləri aparılacaq.

Modern.az xəbər verir ki, layihənin növbəti mərhələsi kimi Mirzə Fətəli Axundov, Mustafa Sübhü və Zərgərpalan küçələrində yerləşən yaşayış evlərinin sökülməsinə start verəcək.

Ərazi üzrə ilkin qiymətləndirmə və texniki hesablamalar işləri artıq tamamlandı. Məlumatla görə, söküntü planı metronun "Nizami" stansiyası istiqamətində olan tikililəri əhatə edəcək. Bu, bölgədə illərdir mövcud olan sıxlıq, infrastrukturuzluq və təhlükəsizlik problemlərini aradan qaldırmaq məqsədi daşıyır.

Evləri söküləcək sakinlərə kvadratmetr üçün 2 700 manat kompensasiya təklif olunub. Sakinlərlə fərdi danışıqlar aparılıb və köçməyə razılıq verən vətəndaşlarla müqavilələrin bağlanmasına başlanılıb. Layihənin icrasından sonra həmin ərazidə yeni binaların tikilməsi nəzərdə tutulmayıb.

"APA-Economics" xəbər verir ki, memorandumun imzalanması uzunmüddətli üçtərəfli əməkdaşlığın inkişafında və "Şimal-Cənub" marşrutunun qərb istiqamətinin effektivliyinin artırılmasında mühüm addım olacaq.

Sənəd tarif yanaşmalarının uzlaşdırılmasını, vahid kompleks tarifi formalaşdırılmasını, müntəzəm blok-qatarların buraxılmasını və daşımalara üzrə prosedurların təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur.

Bu mexanizmlərin həyata keçirilməsi Rusiya, Azərbaycan və İran arasında daha proqnozlaşdırıla bilən, sürətli və iqtisadi cəhətdən səmərəli logistika zəncirinin qurulmasına imkan verəcək. Ümumilikdə, bu razılaşma tərəflərin beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərində etibarlı iştirakçı kimi mövqelərini gücləndirir və regionda tranzit axınlarının davamlı artması üçün əlverişli şərait yaradır.

Şahlar Novruzovun əmlakı müsadirə olundu

Rusiyanın Krasnodar Arbitraj Məhkəməsi Azərbaycan əsilli biznesmen Şahlar Novruzovun aktivlərinin dövlət nəfinə müsadirə olunmasına qərar verib.

Modern.az xəbər verir ki, qərar noyabrın 24-də Rusiya Baş Prokurorluğunun iddiası əsasında çıxarılıb.

Məhkəmə hökmü ilə Novruzova məxsus "Tuapsinskiy dəniz kommersiya limanı" MMC, "TMKP müəssisəsi" MMC, həmçinin "Dar Frut" şirkətinin bütün aktivləri Rusiya dövlətinin mülkiyyətinə keçib.

Xatırladaq ki, Şahlar Novruzov 26 sentyabrda saxta sənədlərdən istifadə etməklə 1 milyard rublluk əmlakı mənimsəməkdə ittiham edilərək həbs edilib. O, uzun illər Kuban bölgəsində nüfuzlu iş adamı və Azərbaycan diasporunun liderlərindən biri kimi tanınıb.

Gəncə əsilli Novruzov 1990-cı illərin sonunda Rusiyaya köçərək əvvəlcə Azərbaycan məhsullarının (mineral su və şirələr) idxalı ilə məşğul olub. Sonralar fəaliyyəti genişlənərək tikinti firması, kənd təsərrüfatı kompleksi, o cümlədən Tuapse limanı yaxınlığında iri biznes strukturları yaradıb.

Məlumatlara görə, 2014-cü ildə Novruzov Tuapse limanının yükləmə-terminal şirkətlərinin səhmlərini satın alıb və bu liman vasitəsilə Azərbaycan və Türkiyədən Rusiyaya meyvə-tərəvəz idxalını təşkil edib.

İstintaq iddia edir ki, liman ətrafında 1994-cü ildən bəri qanunsuz özəlləşdirmə və əmlak dövryyəsi aparılıb.

"Kommerstant"ın yazdığına görə, dövlətə keçirilən şirkətlərin ümumi kapitallaşması 691 milyon rubldan çoxdur, illik dövryyəsi isə 264,7 milyon rubl, xalis gəliri 67,1 milyon rubl təşkil edir. Bundan əlavə, 383,6 milyon rubl dəyərində 24 liman obyektinin də dövlət balansına keçirildiyi bildirilir.

ATV kanalına xəbərdarlıq edilib

Azərbaycan Respublikası Audiovizual Şurasının onlayn iclası keçirilib. İclasda ATV televiziya kanalının efirində 13 noyabr 2025-ci il tarixdə yayımlanan "Gün ortası" proqramında baş vermiş hal müzakirə olunub.

Bu barədə APA-ya şərhadən məlumat verilib.

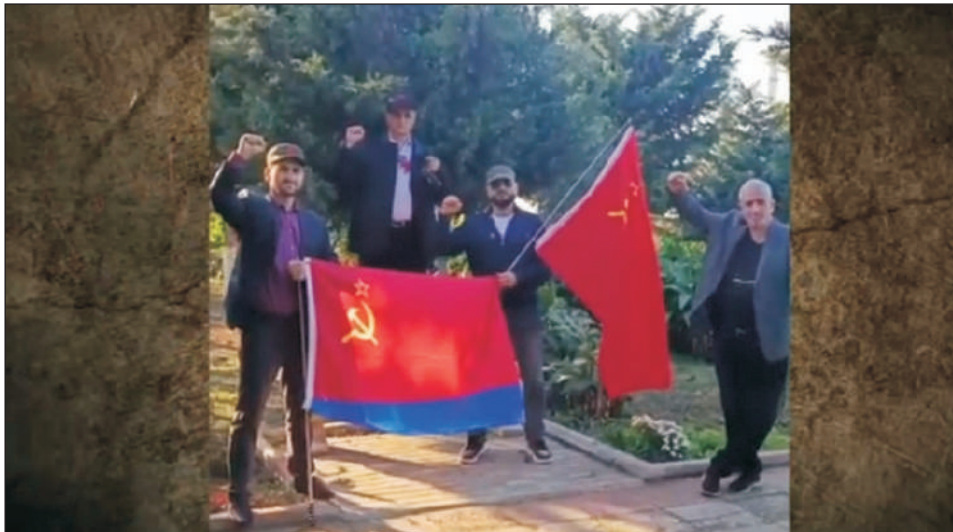
Qeyd olunan proqramda qonaq qismində dəvət edilmiş şəxs studiyada aparıcıya məsafədən "enerji ötürmə" üsulunu tətbiq edib, aparıcı isə seansdan sonra bu hərəkətləri müsbət formada qiymətləndirib.

Audiovizual Şura aparatının Audiovizual proqramların monitorinqi və təhlili şöbəsinin mütəxəssisləri tərəfindən bu fikirlər "Reklam haqqında" Qanunun 29.8-ci maddəsinin (kütləvi müalicəvi seansların, hipnoz metodlarının, psixi və bioenerji təsirlərinin müalicəvi xassələrinin reklamına yol verilmir) pozulması kimi qeydə alınıb. Həmin fakt Audiovizual Şuranın hüquqşünasları tərəfindən də pozuntu kimi təsdiq olunub.

Audiovizual Şuranın üzvləri məsələni ətraflı müzakirə etmiş və yekdilliklə belə qənaətə gəlmişlər ki, proqramda nümayiş etdirilən məsafədən "enerji ötürmə seansı" və aparıcının bu "seans"a müsbət reaksiyası həmin üsulun müalicəvi xüsusiyyətlə malik olması barədə təsəvvür yarada bilər. Bu isə "Reklam haqqında" Qanunun 29.8-ci maddəsinə təsbit olunan - kütləvi müalicəvi seansların, hipnoz metodlarının, psixi və bioenerji təsirlərinin müalicəvi xassələrinin reklam edilməsinə yol verilməməsi tələbinin pozulması kimi qiymətləndirilib. Həmçinin aparıcının nümayiş olunan hərəkətlərin mümkün müalicəvi təsirinə dair fikirləri təşviq edən ifadələr işlətməsi, faktiki olaraq qanunvericiliyin qeyd olunan normasına zidd olaraq belə təsirlərin reklamına şərait yaranan hal kimi dəyərləndirilib.

Sonda Audiovizual Şuranın üzvləri kanalın efirində belə pozuntunun ilk dəfə baş verməsini nəzərə alaraq ATV televiziya kanalına xəbərdarlıq edilməsi barədə razılığa gəlmiş, bütün yayımçılardan proqramların yayımı zamanı qanunvericiliyin tələblərini əsas tutmaları tələb olunub.

SSRİ-də doğulmayanların SSRİ xiffəti - absurd, təxribat, yoxsa...

Sosial şəbəkələrdə keçmiş SSRİ bayraqları ilə yürüş etməyə cəhd göstərən bir qrup şəxs saxlanılıb. Daxili İşlər Nazirliyinin məlumatına görə, polis əməkdaşlarının keçirdiyi əməliyyatlarla Abdulla İbrahimli, İbrahim Əsədli və yürüşdə iştirak etmiş digər şəxslər müəyyən olunaraq saxlanılıb və barələrində cinayət işi başlanılıb.

İlkin istintaqla həmin şəxslərin başqa bir dövlətin dəstəyi və ayırdığı maliyyə hesabına ofis icarəyə götürərək qrup halında fəaliyyət göstərməsi və vaxtaşın toplantılar həyata keçirməsi müəyyən olunub. Adı çəkilən şəxslərə məxsus ofis və mənzillərə baxış zamanı kommunist ideologiyasının təbliğinə yönəlmiş

çox saylı materiallar, bayraqlar, radikallığı təbliğ edən kitab nüsxələri, CD-disklər və digər elektron cihazlar aşkarlanaraq götürülüb...

Bir qədər qərribədir, deyilmi? 11 ay sonra Azərbaycanın öz müstəqilliyini bərpa etməsinin 35 ili tamam olacaq, buntarsa ilin-günün bu vaxtında SSRİ və Azərbaycan SSR-in bayraqlarını təbliğ edirlər. Videodan da göründüyü kimi, halbuki onların öz ətrafına cəlb elədiyi insanların bir çoxu heç SSRİ-də, Azərbaycan SSR-də doğulmayıb. Yaxud "Şər İmperiya" dağılanda uzağı, 4-5 yaşları olub.

Bunu saxlanılanların milli soyadlarından da görmək mümkündür - Əsədli, İbra-

himli. Adama deyirlər, o zaman "o nə pəhriz, bu nə turşu?" Milli soyad nədir, milli dəyərə, üçrəngli milli bayrağa, suverenliyə, müstəqilliyimizə həqarət nədir? Niyə də rus sonluqlu fəmilialarda qalmamısınız?..

Əlbəttə ki, kifayət qədər narahatedici hadisədir. Hər şeydən öncə də böyük qurbanlar, minlərlə şəhid bahasına bərpa elədiyimiz müstəqilliyimizə təhdid, hörmətsizlik və üsyandır. Eyni zamanda, Konstitusiyamızın və müvafiq qanunların ("Dövlət bayrağı haqda" və s.) kobud pozulmasıdır. Sual yaranır: niyyət xoş idisə, nə üçün o bayraqların yanında üçrəngli bayrağımız yoxdur?..

Qərribəlik həmçinin ondadır

ki, bu ilin mayında İmişlidə Saleh Səmədov rus imperiyanın başqa simvolu olan "Georgi lenti" ilə gündəmə gəlmişdi. Məgər bu adamlar həmin olaydan və Səmədovun aqibətindən bixəbərdir? Düşünmürük. İstisna deyil ki, söhbət artıq hansısa mərkəzləmiş və konkret hədəfi olan çevrələrin fəallaşmasından, yəni anti-Azərbaycan planlarından gedir.

"Başqa bir dövlətin dəstəyi və maliyyəsi" nə gəlincə, çörəyi ağzına yeyənlərin hamısı bilir ki, bu Rusiyadır. O Rusiya ki, onun lideri Putin SSRİ-2 qurmaq arzusunı gizlətmir. "Rusiyanın yeganə və ən etibarlı müttəfiqi onun ordusudur", "Rusiya indi öz tarixi torpaqlarını bir yerə yığmaqla məşğuldu" deyir. Hətta I Pyotrun açıq-aşkar heyranıdır.

Ukraynanın başına gətirilənlər həm də bunun anonsu deyilmi? O zaman siz kimin dəyirmanlına su tökürsünüz?

Bu xüsusda dövlətin sərt ön tədbirləri tam yerində. Məxsusən rusun burdakı "5-ci kolonu"na, daha dəqiqi, "sapı özümzdan olan baltalara" qarşı loyallıq yolverilməzdir. Təkcə dövlət yox, ümumən cəmiyyət, toplum səviyyəsində. Əks təqdirdə, arxayındığımız bizə erməni işğalından da bəla olura bilər.

Tarixdən düzgün dərs götürməyənlər onu təkrar yaşayır...

■ Z. SƏFƏRƏĞLÜ

ABŞ Kongresi partlayır: Kremlin səs yazıları Trampın emissarını "yandırdı"

ABŞ siyasi dairələrində ciddi qalmaqal yaşanır.

Xəbər verildiyi kimi, "Bloomberg" agentliyi prezident Donald Trampın xüsusi nümayəndəsi Stiv Vitkoffun Rusiya prezidentinin köməkçisi Yuri Uşakovla telefon danışqlarının dəşifrəsini dərc etdikdən sonra Vaşinqtonda partlayış effekti yaranıb.

Sızmış səs yazısından məlum olur ki, məhz Vitkoff Putin-Tramp telefon danışığını təşviq edib, həmçinin hansı mövzuların qaldırılması barədə tövsiyə verib. Söhbət Zelenski ilə Tramp arasında keçiriləcək görüşdən əvvəl baş verib. Həmin vaxt Ukraynaya "Tomohavk" raketlərinin verilməsi müzakirə olunmuş. Vitkoffun müdaxiləsi nəticəsində həmin prosesin pozulduğu bildirilir.

Daha da qalmaqallı məqam: sızmalar göstərir ki, Rusiya tərəfinin ultimativ mesajı Vitkoff tərəfindən "Trampın 28 maddəlik planı" kimi paketlənib və onun Ukraynaya sınımmasına cəhd edilib. Bu, ABŞ administrasiyasının sülh təşəbbüsünün formalaşmasında Moskvanın təsirinin həcmi barədə suallar yaradır.

"Yeni Müsavat" xarici agentliklərə istinadən xəbər verir ki, məsələ həm ABŞ-də, həm də onun müttəfiqlərinin arasında fırtına yaradıb.

"Bloomberg"-in materialı dərc olunar-olunmaz, Kongresdə həm Demokratlar, həm də Respublikaçılar Vitkoffun dərhal istefaya göndərilməsini tələb ediblər.

"The Wall Street Journal" respublikaçı kongresmen Brayan Fittspatrikin sözlərini sitat gətirir. O, olayı "ciddi problem" adlandırır və gizli razılaşmaların dərhal dayandırılmalı olduğunu vurğulayır.

"The Telegraph" isə qalmaqalı "Stiv Vitkoff ifşa olundu" başlığı ilə təqdim edib. Nəşr Vitkoffu diplomatik təcrübəsizliklə günahlandırır və onun Uşakova Trampı necə tərifləməklə "yumşaltmaq" barədə məsləhətlər verdiyini xüsusi vurğulayır. "Sky News" daha sərt yazır: "Trampın sülh planı rus təsiri ilə doymuşdu - indi isə bilirik niyə..."

Telekanal Vitkoffu "faydalı idiot" adlandırır və onun fəaliyyətinin Ukrayna və Avropanın təhlükəsizliyinə real təhdid yaratdığını bildirir.

"AP News" isə respublikaçı Don Bekonun sözlərini tirajlayır: "Ona bu danışqları etibar etmək olmaz. Rusiyanın pullu agentləri bundan artıq nə edə bilərdi? Utkoff istefa verməlidir".

■ "Yeni Müsavat"

Tatoyan 2026 seçkiləri üçün planlarını açıqladı

Ermənistanda "Vahidlik qanadları" hərəkatının rəhbəri Arman Tatoyan 2026-cı il parlament seçkilərində qalib gələcəyi təqdirdə həyata keçirməyi planlaşdırdığı əsas istiqamətləri açıqlayıb.

Musavat.com xəbər verir ki, bu barədə erməni mediası məlumat yayıb.

Tatoyan çıxışında əvvəlki və hazırkı hakimiyyəti hədəfə alaraq, özünün alternativ yol təklif etdiyini bildirib. Təhsilini ABŞ və Avropada aldığını vurğulayan siyasətçi ölkənin inkişafını guya "yeni nəsil idarəetməsi" ilə təmin edə biləcəyini iddia edib.

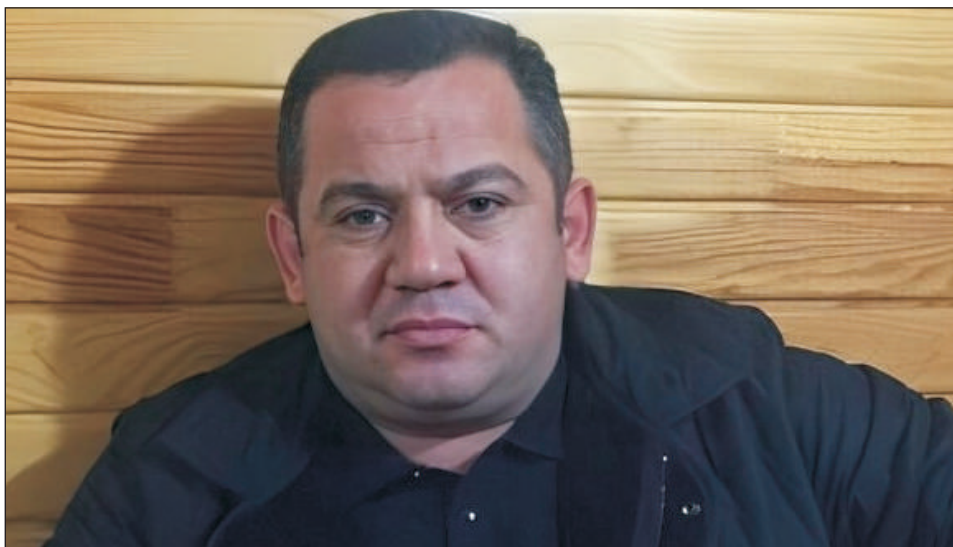
Onun açıqlamasında diqqətçəkən əsas məqam yenə təhlükəsizlik xətti və sərt ritorika olub. Tatoyan hakimiyyətə gələcəyi halda ilk gündən təhlükəsizlik sahəsinin yenidən qurulmasına dair komissiya yaradacağını, 5 il ərzində isə "düşmənlər" tarazlıq yaratmağı hədəflədiyini deyib. Bu ifadələr onun hələ də Azərbaycanı düşmən kimi gördüyünü, revansist yanaşmadan imtina etmədiyini göstərir.

Arman Tatoyan ABŞ ilə münasibətlərin gücləndirilməsini prioritet saydığını, Rusiyadan asılılığın isə azaldılacağını iddia edib. Yeni Ermənistan siyasətində yenə köhnə xətt - təhlükəsizlik əsaslı militarist yanaşma, qonşularla münasibətləri gərgin saxlamağın davamı görünür.

Tatoyan son cümləsində fikrini belə yekunlaşdırıb: "Yalnız güclü olaraq biz sülhə nail ola bilərik".

Bu isə əslində sülhdən çox, silahlanma və balans oyununa söykənən köhnə yanaşmanın davamı deməkdir.

Məhkəmə-Hüquq Şurasına müraciət - zərərçəkmişlər üsyan etdi

Dələduzluqda ittiham olunan Qədim Ədilovun cinayət işi üzrə zərərçəkmiş şəxslər Azərbaycan Respublikası Məhkəmə-Hüquq Şurasının sədri İnam Kərimova və şura üzvlərinə, ədliyyə naziri Fərid Əhmədova rəsmi müraciət ediblər.

"Yeni Müsavat" xəbər verir ki, zərərçəkmişlər Qədim Ədilovun cinayət işi üzrə məhkəmə prosesinin bilərəkdən uzadıldığını, vəkil Ramin Qocayevin məqsədləli hərəkətləri nəticəsində ədalətin bərqərar olmasının əngəlləndiyini yazırlar.

Zərərçəkmişlərin müraciətində qeyd olunur ki, Qədim

Ədilov illər öncə müxtəlif vədlərlə onların böyük məbləğdə vəsaitini ələ keçirib, daha sonra cəzadan yayınmaq məqsədilə ölkədən qaçıb. Buna görə də "Interpol" xətti ilə axtarışa verilib. Onun xaricdən ekstradisiya olunaraq ölkəmizə gətirilməsindən sonra Baş Prokurorluqda istintaq aparılıb və iş

Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinə göndərilib. Lakin istintaqdan məhkəməyə qədər olan bütün mərhələlərdə müxtəlif bəhanələr, uzatmalar və gecikdirmələr bu işin ədalətli həllini mümkünəşən hala gətirməkdədir.

Müraciət müəllifləri yazır:

"İstintaq dövründən bu yana vəkil Ramin Qocayev hər dəfə müxtəlif səbəblərlə prosesini ləngidir. Məhkəmə iclasları ayda cəmi bir dəfə keçirilir, çox vaxt isə vəkilin "başqa prosesi

var" bəhanəsi ilə iclas təxirə salınır. Biz zərərçəkmişlər olaraq işdən icazə alırıq, uzaq rayonlardan gəlirik və yalnız zala girəndə öyrənirik ki, iclas yenə təxirə salınıb".

Zərərçəkmişlər həmçinin iddia edirlər ki, Qədim Ədilov öz də bu vəziyyətdən yararlanaraq prosesi uzatmağa maraqlıdır: "O, açıq şəkildə bildirir ki, mənim hüquqlarımı yalnız Ramin Qocayev qoruya bilər. Bu isə açıq-aşkar ədalətin ləngidilməsi deməkdir".

Zərərçəkmişlər Məhkəmə-Hüquq Şurasından kömək istəyir. Məhkəmə-Hüquq Şurasından iki konkret xahişləri var:

"Vəkil Ramin Qocayevin prosesdə iştirakı məhkəmənin gedişini əngəllədiyi üçün onun dövlət tərəfindən təyin ediləcək başqa vəkillə əvəz edilməsi; məhkəmə iclaslarının ayda bir dəfə deyil, heç olmasa üç dəfə keçirilməsi barədə göstəriş verilməsi".

Məhkəmə araşdırmalarının uzadılması zərərçəkmişlərin səbrini tükəndirib. Qədim Ədilovun cinayət işi 10 ildən artıqdır ki, sürünməkdədir. Bir dələduzluq işi niyə bu qədər uzanır? Niyə məhkəmə vəkilin "başqa prosesi var" deməsini hər dəfə əsas kimi qəbul edir? Nəhayət, kimlər Qədim Ədilovu bu qədər inadla qorumağa çalışır?

■ E.MƏMMƏDƏLİYEV, "Yeni Müsavat"

Uzun illər ölkənin faktiki olaraq ikinci adamı olmuş Ramiz Mehdiyevin ev dustağı edilməsinin 40-cı günü tamam olsa da, bu mövzuda yazılar, açıqlamalar davam edir.

Görünən budur ki, hakimiyyət bu mövzuda müzakirənin davam etməsində, bütün kartların açılmasında, gizli əlaqələrin üzə çıxmasında maraqlıdır. Bu mövqenin haradan qaynaqlandığına dair versiyalardan biri də budur ki, son bir ildə (əslində 2023-cü ilin sentyabrından) gərginləşən Rusiya-Azərbaycan münasibətlərinin fonunda iqtidar komandasında özünüqoruma instinkti işə düşüb.

Konkret desək, Azərbaycan iqtidarı artıq 87 yaşlı Mehdiyevdən yox, mehdiyevçilikdən, Rusiyaya bağlı olan və olmayan qüvvələrin təmənküzləşərək ölkədə hakimiyyət dəyişikliyinə nail olmaq təşəbbüslərindən narahatdır.

Yoxsa yaşı 90-ı haqlamış qoca siyasətçinin təkbaşına dövlət aparatına batması qeyri-mümkündür. Təhlükəli olan küreyini azman bir dövlətə söykəyərək, onun resurslarından Azərbaycan kimi orta boylu ölkədə destabilizasiya yaratmaq istəyən qüvvələrdir.

Məlumdur ki, son 20 ildə yüzlərlə yüksək və orta ranqlı, eləcə də onlara bağlı yüzlərlə, minlərlə aşağı ranqlı məmur dövlət idarəetməsindən kənarlaşdırılıb. Bunlar elə adamlardır ki, əqidələri, məfkurələri bütün hallarda vəzifəyə və sərvət toplama imkanına bağlıdır. Onlar vəzifədədirsə, hamıdan artıq "qatı dövlətçi"dir, vəzifədən götürülən kimi avtomatik olaraq "qatı müxalifətçi"yə çevrilirlər, hətta şeytanla əməkdaşlığa belə hazır olurlar.

Vaxtilə mövcud iqtidar komandasından ötrü aşırı canfəşanlıq edən bu şəxslər hazırda vəzifələrdən kənardə qaldıqları, ortada qaynayan "xörək qazanı"ndan pay almadıqları üçün gizli şəkildə müxalifətdədirlər və leqal müxalifətlə birləşərək ortaya güc qoymaq niyyətindədirlər. Bu qüvvələr qüdrətli və belə məsələlərdə "qabiliyyətli" xarici dövlətdən dəstək aldıqları təqdirdə təhlükəli ola bilərlər.

Bəs leqal müxalifət partiyaları keçmiş korrupsionerlərlə nə dərəcədə yaxınlaşa, ittifaq qura bilərlər?

Aparıcı müxalifət partiyalarının hamısı olmasa da, bəziləri bu məsələdə müterədid durumda deyillər. Onlar mövcud iqtidar komandasının hakimiyyətdən getməsi üçün ən ağlagəlməz konfiqurasiyalarda iş birliyinə hazırdırlar. Bu, indi də belədir, yaxın keçmişdə də belə olub.

Prosesi anlamaq üçün 12 il öncənin siyasi hadisələrini xatırlamaqda və xatırlatmaqda fayda var. O zaman da Rusiya rəhbərliyi ilə Azərbaycan rəhbərliyinin arasında ciddi bir anlaşılmazlıq yaranmışdı və yaxınlaşan prezident seçkisi ərəfəsində ortaya "Milyar-

Ramiz Mehdiyevin Dövlət Şurası ilə Əli Kərimlinin Milli Şurası

Hər ikisi Kreml istehsalıdır - sensasion məlumatlar

derlər İttifaqı" adlanan bir müxalif qurum çıxmış, seçkidə öz namizədi ilə çıxış etmək qərarını açıqlamışdı. Bu qurum Moskvada mənzillənirdi və Azərbaycan əsilli milyarder və milyonçuları birləşdirirdi. "Milyarderlər İttifaqı"nın Kremləndən dəstək aldığı şübhəli idi.

O zaman yaxınlaşan prezident seçkilərində müxalifətin təmsilçisi olaraq Müsavat başqanı İsa Qəmbərin və AXCP sədri Əli Kərimlinin namizədliyi müzakirə olunurdu. Gözlənilmədən nə baş verdi, Ə.Kərimli prezidentliyə namizəd olmayacağını bəyan etdi, avtomatik olaraq peşəkar mediada və sosial şəbəkədə İsa Qəmbərə qarşı "qara piar" kampaniyası başlandı. Cəbhəçi fəallar və onlara qoşulanlar Müsavat liderini şantaj edirdilər ki, o da prezidentliyə namizəd olmasın, vahid namizəd kimi "Milyarderlər İttifaqı"nın irəli sürdüyü namizəd dəstəklənsin. Bu şantaj kampaniyası öz nəticəsini verdi, "Ya İbrahimbəyov, ya İbrahimbəyov" şüarı səslənməyə başladı. Açıq sezişirdi ki, müxalifətin Əli Kərimli cənabı Rusiyanın projesi olan "Milyarderlər İttifaqı" ilə anlaşma içindədir.

Daha sonra yazıçı-ssenarist Rüstəm İbrahimbəyovun Azərbaycan vətəndaşı olmadığı, Bakıya gəlməkdən çəkiniyi üçün prezidentliyə namizəd olmayacağı gerçəyi

üzə çıxdı və "Milli Şura" adlı siyasi blok yaratmış birləşmiş müxalifət Cəmil Həsənlinin namizədliyini irəli sürərək onu dəstəkləməyə məcbur oldu.

"Yeni Müsavat" media qrupunun rəhbəri Rauf Arifoğlu 6 il öncə Azlogos.eu saytının rəhbəri, yazıçı-jurnalist Ələkbər Əliyevə verdiyi müsahibəsində 2013-cü ildəki "Milli Şura" layihəsindən danışaraq deyib: "Azərbaycan tarixində ilk dəfə idi ki, siyasi müxalifətə xarici ölkə paytaxtında - konkret olaraq Moskvada hazırlanmış bir model təklif olunurdu.

Təklif olunan modelin başındakı yeni sima da Rusiya vətəndaşı idi. Və bunu müxalifətin o zamankı liderləri də bildirdilər.

R.Arifoğlu həmin müsahibədə Moskvada yaradılan "Milyarderlər İttifaqı"nın məqsədinin İlham Əliyevi devirmək olduğunu, Bakıdakı "müxalif avtoritetlər" in İbrahimbəyovun ətrafında sıx birləşdiyini qeyd edərək bildirib ki, bu məsələdə daha çox fəallıq edən Əli Kərimli olub.

R.Arifoğlunun sözügedən müsahibəsində ən diqqətçəkən məqam AXCP sədri Əli Kərimlinin ona pıçılı ilə "məni Ramiz Mehdiyev və Ramil Usubovla görüşdür" deməsi idi.

Müsahibədən sitat: "Barışandan sonra ikinci görüşümüz restoranda oldu.

Orada təklif etdi ki, onu Ramiz Mehdiyevlə və Ramil Usubovla görüşdürüm. Ona da mənə çatdı ki, mənimlə barışmaqda məqsədi həmin adamlara çıxış əldə etmək imiş. Yenidən sistem daxili müxalifətə çevrilmək, hökumətlə anlaşmaq istəyir... O zaman bəzi qəzetlər iddia edirdilər ki, mənim onlarla sıx əlaqəm var. Mən də Əli Kərimliyə dedim ki, qəzetlərdə yazılanlar yalandır. Özü də gördü ki, çox pis oldum. Tez söhbəti fırlatdı və dedi ki, sən məni düz başa düşmədin. Məni onlarla görüşdür, onları öz tərəfimizə çək. Məndə bir sıra arqumentlər var, onları sadaləsəm, razılaşacaqlar..."

O zaman hələ Milli Şura qurulmamışdı. Bir qədər sonra qurulacaqdı. Əli Kərimlini isə Ramiz Mehdiyevlə bir başqası əlaqələndirəcəkdi. Bu, tanınmış rejissor Rüstəm İbrahimbəyov və Abbas Abbasovdur. Sonradan Əli Kərimlinin emissarları, Elçibəy hakimiyyətində nazir vəzifəsi tutan bir sıra simalar Moskvada dəfələrlə Abbas Abbasovla görüşəcək, Azərbaycanda müxalifəti Əliyev iqtidarına qarşı birləşdirmək variantlarını müzakirə edəcək, yekunda Milli Şura adlı xəyanətkar təşkilatı quracaqdılar.

Rauf Arifoğlu məlum müsahibədə deyir ki, Milli Şura xarici ölkə paytaxtında qurulub, Azərbaycana ixrac

olunan ilk layihə idi. Prezident seçkisi vəsiləsilə çevrilmiş edib, hakimiyyəti ələ alıb, iki illik keçici və koalision bir hökumət qurulacaqdı. Daha sonra işə plana görə, Azərbaycanın keçmiş 1-ci vitse-premyeri Abbas Abbasov prezident seçdiriləcəkdi. Bununla da Azərbaycanda tam rusiyayönlümlü oyuncaq bir hakimiyyət qurulacaqdı. Onun vəsiləsilə də Dağlıq Qarabağda ikinci erməni dövlətinin reallaşması nəzərdə tutulurdu. Əlbəttə, Milli Şura layihəsinin mahiyyətindəki bu planı həminimiz kimi, Əli Kərimli və başqa liderlər də bilir və etiraf edirdilər. Elə mübahisələrimiz də bu məqamlarda doğurdu. Biz deyirdik, axı bu, açıq-aşkar vətənə xəyanət layihəsidir. Buna imkan vermək olmaz. Layihəyə "ok" deyənlərin arqumenti bu idi ki, biz Rusiya vəsiləsilə İlham Əliyevi devirək, iki illik koalision hökumət quraq, məhz bu zaman xalqla birlikdə İbrahimbəyovu və digər Rusiya adamlarını devirib bütün təşəbbüsü özümüz ələ alırıq. O zamanlar sonradan "Ərəb baharı" adlanan proses də Azərbaycana çox təsir edirdi, müəyyən ictimai fəallaşmalar var idi; liderlər düşündürdülər ki, 1988-92-ci illərdə Azərbaycanda və 2010-cu illərdə Ərəbistan yarımadasında olduğu kimi, məhz xalq hə-

rəkətləri vəsiləsilə, küçə rıçaqlarını işə salaraq hər şeyi tənzimləyə biləcəklər. "Rusiyanı Azərbaycandan biz qovmadıqmi, indi də onun adamlarını, Abbas Abbasovu qovarıq. Hələ bir İlham Əliyevi devirək..." - düşüncə, arqument və həm də təhlükə... bunlar idi.

R.Arifoğlu bu müsahibədəki fikirlərlə bağlı Musavat.com-a yenidən izahat verərək deyib ki, o zamankı xəyanət ittifaqının arxasında, heç şübhəsiz, Mehdiyev və onun iqtidardakı yaxınları dayanırdı. Həm də o aydın olur ki, o zamanlar Kremlin qurduğu bu əlaqə indi qədər də davam edir. Ramiz Mehdiyev və onun klanı iqtidarda ola-ola Azərbaycanda müxalifətin əsas kəsimini idarə etmək, təşkilatlandırmaq və

Prezident İlham Əliyevə qarşı yönəltmək üçün bütün rıçaqlara sahib olublar. Ramiz Mehdiyevin indi ortaya çıxan məktubunda əks olunan mexanizmlə 2013-cü ilin Milli Şurasının fəaliyyət mexanizmi eyniyyət təşkil edir. Sadəcə, 12 il sonra Mehdiyev anti-Azərbaycan planını bir qədər yeniləyib. 12 il öncə Kremlin qurduğu Milli Şura yerinə bu dəfə Azərbaycanda çevriliş edəcək qurumun adını Dövlət Şurası adlandırıblar. Lakin xəyanətin mahiyyəti eynidir - Azərbaycanı İlham Əliyevsizləşdirmək. Onun milli qururunu qaytarmış, müzəffər bir Prezidenti devirmək və yerinə 50 nəfərdən ibarət xəyanət kadrosu qoyaraq, ölkəmizi ayaqaltı etmək, burada Rusiyanın tam nəzarətinə nail olmaq.

Kreml elə həmin Kremlidir. 34 il əvvəl Rusiyadan müstəqillik əldə etmiş dövlətləri öz sadıq satellitləri kimi saxlamaq üçün yerli hakimiyyətləri vaxtaşırı dəyişmək, onları yeni, təcrübəsiz, sözbəxan biriləri ilə əvəz etmək niyyətindədir. Kremlə düşüncülər ki, məqsəddə çatmaq üçün müxtəlif qüvvələri bir araya gətirmək, onlardan müvəqqəti olaraq istifadə edib atmaq mümkündür, çünki buna hazır olanlar var.

R.Mehdiyev qalmaqalının alt qatı təxminən budur.

 Təhlil qrupu
Musavat.com

Seçkilər yaxınlaşdıqca Ermənistanda siyasi hərərət də yüksəlməkdədir. Rəqiblərinin və onlara havadarlıq edən mərkəzlərin sürpriz hazırlıqlarından xəbərdar olan baş nazir Nikol Paşinyan da sakit dayanmır və özünə yeni-yeni tərəfdarlar toplamaqdadır. Bugünlərdə onun dövlət qulluqçuları ilə keçirdiyi görüşlər də geniş rezonans doğurub.

“Dövlət qulluqçuları ilə keçirilən müşavirə zamanı Paşinyan dövlət aparatının səmərəliliyindən danışmış və iştirakçılara da fikir bildirməyi təklif edib”. Ordu.az xəbər verir ki, bu barədə Ermənistanın “Hraparak” nəşri yazıb. Nəşr qeyd edib ki, iştirakçıların çoxu əməkhaqlarının artırılması məsələsini qaldırıb. “Yığıncıqdan sonra o, tabeliyində olan şəxslərə araşdırma aparmaq, hesablamalar etmək və gələn ildən dövlət qulluqçularının maaşlarının nə qədər artırıla biləcəyini müəyyənləşdirməklə bağlı tapşırıq verib. O, bunu guya dövlət qulluqçularının irəli sürdüyü tələb kimi təqdim edib, lakin aydındır ki, seçkilər ərəfəsində təxminən 8 min insanı öz tərəfinə çəkməyə çalışır. Aparatda isə hesab edirlər ki, əgər yuxarı səviyyələrdə milyonlarla dram məbləğində maaş və mükafatlar paylanmasaydı, onların əməkhaqlarını çoxdan artırmaq olardı”, - deyər KİV bildirib.

Ötən gün kilsədə yepiskoplar yığınağı keçirilmişdi, kilsə ətrafında yaranmış vəziyyət və görülməli addımlar müzakirə olunurdu”. Bu barədə Ermənistanın “Hraparak” nəşri yazıb. Nəşr qeyd edib ki, iclasda Dəreləyev və Masatsotni yeparxiyalarının rəhbərləri də iştirak edib. “Past” nəşri isə Ermənistanın dövlət borcunun artmasından bəhs edib.

Qəzetin yazdığına görə, Ermənistanın dövlət borcunun dinamika son illərdə elə bir məzmun alıb ki, bu, xüsusilə uzunmüddətli nəticələrin qarşısını almaq məqsədilə ciddi təhlil, ictimai müzakirə və sistemli siyasi qərarlar tələb edir. Rəsmi statistik məlumatlar göstərir ki, əgər vaxtında qarşısı alınmasa, formalaşan meyillər həm cari iqtisadi sabitlik, həm də gələcək nəsillərin rifahı üçün ciddi təhlükələr yarada bilər. Rəqəmlər açıq şəkildə Ermənistanın qarşısında duran reallığı göstərir. “Ölkənin dövlət borcu 2017-ci ildə 6,8 milyard dollar təşkil edirdi və nisbi yüksəkliyinə baxmayaraq, hələ də idarəolunan səviyyədə idi və iqtisadi imkanlarla uyğunluq təşkil edirdi. Lakin cəmi səkkiz il ərzində bu rəqəm demək olar ki, iki dəfə artaraq bu ilin sentyabr

Paşinyanın “kupça”sı olmayan ölkəsi borc içində

Ermənistanda “5-ci kolon”la iqtidar gərginliyi pik həddə; hakimiyyət Kreml qarşısında duruş gətirə biləcəkmi?

rına olan göstəriciyə görə 14,2 milyard dollara çatıb. Artım tempinin iqtisadi artımı üstələməsi dövlət maliyyəsinin idarə olunması, büdcə siyasəti və iqtisadi inkişaf strategiyası ilə bağlı dərin sistemli problemlərin mövcudluğuna işarə edir. Daha da narahatedici məqam odur ki, 2026-cı ildə dövlət borcunun 15 milyard dolları aşacağı gözlənilir ki, bu da borcun idarə edilməyən və təhlükəli tempə yığıldığını göstərir”, - deyər müəllif bildirib.

Görünən budur ki, Paşinyanın özü demişkən, “kadastr sənədi olmayan” ölkəsi boğazacan borc içindədir. Üstəlik, ölkədə siyasi gərginlik getdikcə artır. Hesab olunur ki, Kreml də hər an Paşinyana sürpriz edə bilər. Belə bir durumda Paşinyanın seçkidə qalib gəlib, hakimiyyəti saxlaması realdır, yoxsa “5-ci kolon” prosesləri uduşla başa vuracaq?

Sosial Tədqiqatlar Mərkəzinin baş mütəxəssisi Tural İsmayilov “Yeni Müsavat”a açıqlamasında bunları söylədi: “Ermənistanda hazırkı daxili proseslər göstərir ki, ölkənin əsas problemi ayrı-ayrı qərarlardan çox, sistemin içində kök salmış radikal və revanşist dü-

şüncədir. Dövlət qulluqçularının maaşları ətrafında başlayan müzakirələr sosial gərginliyin genişləndiyini açıq şəkildə ortaya qoyur. Bu məsələ artıq təkə iqtisadi yox, ictimai psixologiya məsələsinə çevrilib. Aşağı zümrelərdə narazılıq artır, yuxarı eşelonlarda isə israfçılıq davam edir. Bu disbalans revanşist dairələr üçün manipulyasiya mühiti yaradır. Onlar sosial problemləri həll yolu kimi deyil, siyasi alət kimi istifadə etməyə çalışırlar. Kilsə də bu prosesdə dini missiyadan kənara çıxaraq faktiki siyasi mövqe sərgiləyir”.

Ekspert qeyd etdi ki, ayın ətrafında yaradılan qalmaqal sırf dini qayda məsələsi yox, açıq siyasi demonstrasiya idi: “Erməni Apostol Kilsəsinin kompromissiz mövqeyi cəmiyyətin sakitləşməsinə yox, daha da radikallaşmasına xidmət edir. Kilsənin dili ilə danışan revanşist dairələr isə sülh perspektivlərini şüurlu şəkildə sabotaj edirlər. Onlar 2020-ci il müharibəsinin nəticələri ilə barışmaq istəmirlər. Halbuki regional reallıqlar artıq tam dəyişib. Ermənistan cəmiyyəti revanş yox, sosial təminat, iş yerləri və sabitlik gözləyir. Maaş müzakirələri-

nin gündəmə gəlməsi də məhz bu tələbatdan doğur. Lakin bu sosial gözləntilər revanşist ritorika ilə daim arxa plana atılır. Dövlət borcunun sürətlə artması da bu yanlış siyasi psixologiyanın iqtisadi nəticəsidir. Borcun iki dəfə artması yalnız statistika deyil, gələcək üçün ciddi təhlükədir. Bu borcu nə kilsə ödəyəcək, nə də revanş şüarları. Bu yük sırası vətəndaşın, dövlət qulluqçusunun və gənc nəsillərin üzərinə düşəcək. Revanşist ideologiya isə bu reallıqları ört-basdır etməyə çalışır. Kilsə bu ideoloji xəttin əsas təbliğ platformalarından birinə çevrilib. Dini institutun siyasi mübarizə alətinə çevrilməsi Ermənistan üçün strateji riskdir. Çünki bu xətt cəmiyyətdə rasional düşüncəni sıxışdırır”.

T.İsmayilov qeyd etdi ki, eyni proses 2020-ci il müharibəsi ilə bağlı istintaq ətrafında da müşahidə olunur: “David Tonoyanın sənədlərlə tanış olmaq cəhdlərinə qarşı radikal sünə hüquqi maneələr sistemli müqavimətin göstəricisidir. Burada əsas məqsəd həqiqətin tam üzə çıxmasının qarşısını almaqdır. Çünki həqiqət açıldıqca revanşist mifologiya dağılır. Müharibə mifinin dağılması

isə revanşist düşərgənin əsas ideoloji silahını əlindən alır. Məhz buna görə həm kilsə, həm də radikal dairələr keçmişlə bağlı şəffaflığa qarşı çıxırlar. Onlar üçün əsas təhlükə faktlardır. Halbuki Ermənistanın sağlam gələcəyi yalnız faktlar üzərində qurula bilər. Sosial narazılıq, borc yükü və institusional böhran paralel şəkildə dərinləşir. Bu şəraitdə revanş ritorikasının davam etdirilməsi ölkəni daha ağır daxili silkelənmələrə sürükləyə bilər. Cəmiyyət artıq emosional çağırışlardan çox real çıxış yolları axtarır. Kilsə isə bu çağırışı eşitmək əvəzinə təzyiq dili seçir. Təzyiq dili isə heç vaxt uzunmüddətli sabitlik yaratmayıb”.

STM təmsilçisi əmindir ki, revanşist dairələrin sülhü xəyanət kimi təqdim etməsi Ermənistanı regional proseslərdən kənarda qoyur: “Bu isə iqtisadi təcrid risklərini daha da artırır. Dövlət borcu artıqca xarici asılılıq da dərinləşir. Xarici asılılıq dərinləşdikcə daxili qərarvermə zəifləyir. Bu spiralın əsas səbəbkarı məsuliyyətsiz siyasi romantizmdir. Kilsə və revanşistlər bu romantizmi diri saxlayan əsas aktorlardır. Onlar cəmiyyətə gələcək

yox, keçmiş vəd edirlər. Keçmişə qayıdış isə nə iqtisadiyati dirçəldir, nə də sosial ədaləti təmin edir. Ermənistan üçün yeganə real yol regional reallıqlarla barışmaqdan keçir. Bu yol sülh, iqtisadi inteqrasiya və sosial sabitlik yoludur. Kilsə və revanşist düşərgə isə bu yolun qarşısında ən böyük maneəyə çevrilib. Əgər bu ideoloji blok zəifləməzsə, Ermənistan böhrandan böhrana sürüklənməkdə davam edəcək. Mövcud sosial narazılıqlar, borc yükü və institusional gərginlik bunun artıq anonsudur”.

Bu arada, Ermənistan Baş Prokurorluğunun keçmiş “dqr”in İrəvanda nümayəndəliyinin binasının müsadirəsi ilə bağlı iddiası məhkəmə tərəfindən icraata qəbul edilib. Musavat.com xəbər verir ki, ilk prosesin 2026-cı ilin mayında keçiriləcəyi açıqlanıb. Özünü “qondarma rejimin naziri” adlandıran Njde İskəndəryan “Pastinfo”ya açıqlamasında bunu “təzyiq addımı” kimi şərh edib. Belə demək olarsa, Bakının daha bir “ev tapşırığı” həllini tapır - separatçıların İrəvanda “ofisi” başğlanır.

T.İsmayilov separatçı tör-töküntülərlə bağlı yaranmış durumdan da bəhs etdi: “Ermənistan hakimiyyəti İrəvanda separatçı şəbəkəyə qarşı bu addımı çoxdan atmalı idi. Bu, həm daxili təhlükəsizlik, həm də siyasi məsuliyyət baxımından gecikmiş reaksiyadır. Revanşist-separatçı qruplar illərlə paytaxtın mərkəzində faktiki toxunulmazlıq şəraitində fəaliyyət göstərirlər. Bu da dövlət zəifliyinin açıq göstəricisi idi. İndi “it yuvasının” dağıdılması həmin boşluğun etirafı kimi görünür. Ermənistan hakimiyyəti, nəhayət, anlaşı ki, bu radikal strukturlar təkə region üçün yox, birbaşa öz dövlətçiliyi üçün təhlükədir. Separatçı ideologiya dövlətin daxilindən onu yeyən xərçəng kimidir. Bu gün atılan addım gec olsa da, labüddür. Lakin proses imitasiya xarakteri daşımalıdır. Əgər bu yalnız görrüntü üçün edilirsə, revanşist şəbəkə tezliklə başqa ünvanda yenidən formalaşsalar bilər. Əsas məsələ ideoloji köklərin kəsilməsidir. Ermənistan uzun müddət bu radikal siyasi alət kimi istifadə etdi. İndi isə həmin alətin özünə qarşı çevrildiyini görür. Bu əməliyyat əslində Ermənistanın daxili təhlükəsizlik konsepsiyasının iflasından sonra başlanan gec reaksiya mərhələsidir. Amma atılmalı addımdır və nəhayət, baş verir”.

□ **E.PAŞASOY,**
“Yeni Müsavat”

Ağ Evdə Ukrayna ilə bağlı tərəddüd

Kəçən həftə Kiyevdə ukraynalı rəsmilərlə keçirilən görüşdə ABŞ-nin ordu naziri Daniel Driskoll Ukraynanın vəziyyətinin yaxşı olmadığını bildirib.

Musavat.com xarici agentliklərə istinadən xəbər verir ki, bu məsələ barədə məlumatlı iki mənbə NBC News-a danışib.

Mənbələrin dediyinə görə, Driskoll həmkarlarına Ukrayna ordusunun cəbhədə ağır durumda olduğunu və Rusiya qüvvələrinə qarşı qaçılmaz məğlubiyyət riski ilə üzləşdiyini deyib. O qeyd edib ki, ruslar hava hücumlarının miqyasını və intensivliyini artırır, habelə faktiki olaraq məhdudiyyətsiz döyüş qabiliyyətinə malikdirlər. Onun sözlərinə görə, Ukraynadakı vəziyyət zaman keçdikcə daha da pisləşəcək və buna görə də gələcəkdə daha zəif vəziyyətdə qalmaq yerinə indi sülhə dair razılaşma əldə etmək daha məqsədəuyğundur.

ABŞ nümayəndə heyəti həmçinin bəyan edib ki, Amerika müdafiə sənayesi Ukraynanın infrastrukturunu və əhalisini müdafiə etmək üçün lazım olan həcmə silah və HHM sistemləri tədarükünü davam etdirə bilməyəcək.

“Ümumi mesaj belə idi: siz udursunuz və razılaşmanı qəbul etməlisiniz”, - mənbələrdən biri bildirib.

Driskollun Kiyevdəki görüşü Tramp administrasiyasının bəzi rəsmilərinin Ukraynanı təcili şəkildə ABŞ-nin dəstəklədiyi yeni sülh təklifini qəbul etməyə məcbur etmək cəhdlərinin bir hissəsi olub. Qeyd edilir ki, həmin təklif Rusiyanın maksimalist tələblərini ehtiva edir və Kiyev hökumətindən ciddi güzəştlər tələb edirdi.

Ukrayna planı təqdim olunduğu formada imzalamaqdan nəzakətlə imtina edib və təklif Driskolla ukraynalı rəsmilər arasındakı danışıqlardan sonra xeyli dərəcədə yenidən işlənib.

Bu görüş ABŞ administrasiyasında Ukrayna müharibəsinin necə başa çatdırılması ilə bağlı çoxdan mövcud olan fikir ayrılığının daha bir nümunəsi sayılır. Bu parçalanmanın fonunda 2028-ci il prezident seçkisinə hazırlaşan iki potensial namizəd - vitse-prezident Ceymis David Vens və dövlət katibi Marko Rubio arasında siyasi rəqəbat da güclənir.

Məlumatlı bir sıra keçmiş və hazırkı rəsmilərin sözlərinə görə, bir qanad - Vens, xüsusi nümayəndə Stiv Vitkoff və digər bəzi rəsmilərin daxil olduğu qrup - Ukraynanı sülh yolunda əsas maneə hesab edir və Kiyevi ciddi kompromislərə məcbur etmək üçün ABŞ-nin təzyiq levecindən istifadə olunmasını dəstəkləyir.

Digər qanad isə - Rubionun rəhbərlik etdiyi qrup - məsuliyyətin Rusiyada olduğunu bildirir və hesab edir ki, Moskva yalnız sanksiyalar və digər təzyiq vasitələri nəticəsində geri addım ata bilər.

“Uzun müddətdir ki, bu parçalanmanın mövcud olduğu görünürdü, lakin biz bunu son günlərdə olduğu qədər açıq şəkildə müşahidə etməmişdik”, - deyir Şərqi Avropa üzrə təcrübəyə malik keçmiş yüksək vəzifəli ABŞ diplomatı bildirib.

□ Musavat.com

Ukrayna ABŞ-nin sülh planını qəbul etməyə razılıq verib, lakin detallar hələ dəqiqləşdirilməlidir. Artıq Ukrayna nümayəndə heyəti də Əbu-Dabidədir və ABŞ naziri və xüsusi nümayəndə Daniel Driskoll Rusiya ilə planın yenilənmiş versiyasını müzakirə edir.

dəstəyini itirən rəsmi Kiyev bu son limanı da əldən çıxarmaq istəməz”.

Heydər Oğuzun fikrinə, Ukraynada vəziyyət elə həddə gəlib çıxıb ki, onun taleyinə təkcə Vaşinqton və Moskva qərar vermək iqtidarında deyil: “Bu məsələdə Avropa ölkələrinin də razılığı alınmalıdır. Avropanın ən aparıcı ölkələrindən olan Bö-

boş bir illüziya olduğundan xəbər verir”.

Ukrayna savaşında gələnə hazırkı nöqtəni II Dünya müharibəsi zamanı baş verən Finlandiya-Rusiya döyüşləri ilə müqayisə edən Heydər Oğuzun fikrinə, Moskva Ukraynadan sonra yeni sərgüzəştlərə atılmağa zəmin hazırlayır: “Hitler Almaniya Polşaya

səbəbi dünyanın yenidən bölüşdürülməsində daha zəif tərəflə ortaqlıqdır. Tramp yeni dünya düzenini Avropa ölkələri ilə qurmaq istəsəydi, daha az qənimətlə razılaşmalı olacaqdı. Ən əsası isə, bu zamanadək rus təhlükəsindən özünün himayəsinə sığınan Avropa ölkələri müstəqilləşər və ABŞ hegemoniyası müzakirə mövzusunə çevrilirdi. Rusiya

Əbu-Dabidə kritik danışıqlar

Yeni il Ukraynaya sülh gətirə bilər

yük Britaniya, Almaniya və Fransa isə bu təkliflə bağlı öz neqativ mövqelərini bildiriblər. Hətta Fransa Prezidenti Emmanuel Makron açıq şəkildə bildirib ki, Ukraynanın taleyi barədə müzakirələrdə onlar da iştirak etməlidirlər. Avropa ölkələrinin liderləri əmin idirlər ki, Ukrayna cəbhəsində ciddi uğurlar qazanan Rusiyanın iştahı daha da qabarcıq və yeni dünya düzeninin formalaşmasında mühüm yer tuta biləcək. Nəticədə Avropa ölkələrinin təsir dairələri daralacaq və Rusiya-ABŞ münasibətləri yaxınlaşdıqca bu imkanları getdikcə sıfırlanacaq. Təbii ki, heç bir Avropa ölkəsi əsrlər boyu qorxulu rəyalarına çevrilən “rus təhlükəsi”nin yenidən zühur etməsi ilə razılaşa bilməzlər. Bu səbəbdən də Avropa ölkələri Ukrayna savaşının Rusiyanı tam tükəndirənə qədər davam etməsində maraqlıdırlar.

Üstəlik, Rusiya da öz ələmində qurduğu qələbə xülyasını soyub-soyub quyrugunda buraxmaq istəmir. Kremlin fikrinə, qələbənin bir addımındadır və öz qüdrətli müttəfiqini - ABŞ-ni itirən Ukrayna ağır hücumlara uzun müddət duruş gətirə bilməyəcək və əvvəl-axır ağ bayraq qaldırmaq məcburiyyətində qalacaq. Qısası, həm Ukrayna, həm də Rusiya tərəfində savaşın bitirilməsinə birmənalı yanaşma yoxdur və bu da yaxında sülh müqaviləsi bağlanacağına dair gözləntilərin

hücumundan qısa müddət sonra Stalin də Finlandiya ilə müharibəyə başlamağa qərar verdi. 1939-cu ilin 30 noyabrında başlayan və 4 ay sürən müharibə Rusiyanın zəfəri ilə nəticələnsə də, bir çox tarixçilər onu “Pirr qələbəsi” adlandırırlar. Sovet ordusu canlı qüvvə baxımından finlərdən üç qat, hava gücündə otuz qat, tanklarda isə yüz dəfə böyük idi. Buna baxmayaraq, finlər bu 4 ay ərzində sovet ordusunu əsasən dəf edə bilmişdilər. Və ruslar onlardan yeddi dəfə çox itki vermişdilər.

Ukrayna müharibəsində vəziyyət belədir. Qanlı döyüşlərdən keçən rus ordusu xeyli qüvvə itirir və itirir. Fikrimcə, Rusiyanın məğlubiyyətini istəməyən Donald Tramp hələ hakimiyyətə gəlməzdən əvvəl Nümayəndələr Palatasındakı tərəfdarlarının dəstəyindən istifadə edərək qəhrəman Ukrayna əsgərlərinin daha yaxşı silahlanmasına mane oldu. Hakimiyyətə gələndən sonra isə o, tamamilə Rusiyanın tərəfini tutaraq müharibənin taleyini Ukraynanın əleyhinə dəyişdirdi. Əlindəki bəhanəsi isə budur: onsuz da Rusiya əvvəl-axır Ukraynaya qalib gələcək, daha artıq insan itkisinə yol verilməməlidir”.

Siyasi şərhçinin fikrinə, Trampın əsl məqsədi indi-indi ortaya çıxır: “Zənimcə, Trampın anti-Ukrayna mövqeyi tutmasının başlıca

ilə birlikdəlikdə isə belə bir problem yoxdur. Əvvəla, Rusiya texnoloji nailiyyətlər baxımından ABŞ-dən çox-çox geridə qalır və gəlib ona çatması qeyri-mümkündür. Üstəlik, iqtisadi və strateji baxımdan ABŞ-dən çox Avropanın maraqlarına cavab verən Ukraynanı Rusiyaya qurban verməklə hər kəsin başını özündən 10 min km. uzaqda qatıb özü Venesuela kimi daha yağıl tikəni ələ keçirmək istəyir. Yəqin ki, bu məsələdə Rusiya ilə müəyyən razılıqlara da gəlib. İndiyədək Venesuelanın Rusiya tərəfindən müdafiə olunduğu, hazırda isə Moskvanın bu ölkədə baş verənlərə seyrçi qalması da bu ehtimalı qüvvətləndirir. Üstəlik, Rusiya ilə yaxınlaşmaq ABŞ-ye bu ölkənin də təbii sərvətlərindən birgə yararlanmağa və Çinlə ən yaxın potensial müttəfiqi arasında ayrıcı xətlər yaratmağa vəsile ola bilər.

Bununla belə, Avropa ölkələrinin Ukraynanın taleyinə biganə qalmayacağı gözlənilir. Çünki ABŞ-nin bu məsələdə başlıca hədəfi təkcə Ukrayna deyil. Ukrayna ilə bərabər Avropadakı qlobalist hakimiyyətlər hədəf seçilib və Rusiyanın bu müharibədə məğlubiyyəti bu hökumətlərin özləri üçün həyati əhəmiyyət daşıyan bir məsələdir. Odur ki, yeni ilin Ukraynaya sülh gətirəcəyinə inanmıram”.

□ E.MƏMMƏDƏLİYEV,
“Yeni Müsavat”

2 1-22 noyabr tarixində bir qrup erməni vətəndaş cəmiyyəti təmsilçisi “Sülh körpüsü təşəbbüsü” çərçivəsində Bakıda oldu. Nümayəndə heyətinin üzvü Areq Koçinyan İrəvana qayıtdıqdan sonra jurnalistlərlə görüşdə öz təəssüratlarını bölüşüb, bəzi diqqətçəkən açıqlamalar verib.

Prezidentinin köməkçisi Hikmət Hacıyevlə görüşündən danışan Koçinyan rəsmi Bakının Ermənistan ictimaiyyətinə bir neçə mesajın çatdırılmasını xahiş etdiyini deyib. **Sitat:** “Hacıyev vurğuladı ki, Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsi artıq Azərbaycan üçün mövcud deyil, bitib. Onlar müharibəsiz, sülh vəziyyətinə əsaslanan bir dünya qurmaq, bizimlə hərtərəfli və uzunmüddətli sülhə can atmaq istəyirlər. Digər mesaj budur ki, Azərbaycanın Ermənistan qarşı heç bir ərazi iddiası yoxdur”.

Koçinyanın sözlərinə görə, Ermənistandakı bəzi siyasi dairələr “cəmiyyətdəki qəzəb, məyusluq və qorxu his-sindən siyasi məqsədlər üçün sui-istifadə etməyə çalışır” və bu, “çox iyrənc haldır”. Ardınca o sərt şəkildə bildirib: “Ermənistan siyasi meydanında azərbaycanlı-erməni və türk-erməni münasibətlərinin tənzimlənməsinə qarşı çıxan hər kəs ya xarici agentdir, ya nankordur, ya da nə danışdığını başa düşməyən apolitik sarsaqdır”.

Yada salaq ki, hələ ermənilər Bakıda ikən daşnakların lideri İşxan Saqatelyan onları öz millətindən saymayaraq, “Bakı və Ankaranın agentləri” adlandırmışdı.

Bəs Ermənistan və onun əhalisi üçün müharibə nə dərəcə bitib? Saqatelyan çaplı nasist-revanşistlərin hakimiyyətə qayıdış şansı qalır mı? Rusiya onlara kömək edə bilermi?

Sabiq maliyyə naziri, siyasi və iqtisadi məsələlər üzrə şərhçi, professor Fikrət Yusifov: “Gəlin özümüzü aldatmayaq. Ermənilərlə barışmalıyıq, bunun alternativ yoxdur. Lakin onların xislətini unutmamalıyıq. Biz tarix boyu ermənilərin başımıza gətirdikləri müsibətləri unuda-unuda, hər dəfə onların növbəti təxribatlarının qurbanına çevrilməmişik. Bir xalq olaraq anlamalıyıq ki, erməni toplumunun ipinin üzünə odun yığmaq olmaz. Kimliyindən asılı olmayaraq heç bir ermənidən mələk düzəltmək lazım deyil. Xalqların xisləti genetik olaraq formalaşır, genlər isə heç vaxt dəyişmir.

İllər uzununu həm Ermənistan, həm də Azərbaycan da qonşuluqda yaşamış ermənilərlə azərbaycanlıların dərin dostluğuna dair yüzlərlə nümunələri yada salmaq olar. Lakin Qarabağ olayları başlayanda bu “dost”ların, demək olar ki, hamısının iç üzünü açıldı. Biz anladıq ki, illər uzununu dost kimi qucağımızda

ğını göstərir. Tərəflər arasında ehtiyatlı da olsa, dialoqa meylin artması həm Azərbaycan, həm də Ermənistan cəmiyyətində “Proses hansı istiqamətə gedir” sualını aktuallaşdırır. Elə bu həssas məqamda 21-22 noyabr tarixində bir qrup erməni vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin “Sülh körpüsü təşəbbüsü”

və Ankaranın agentləri” adlandırmışdı. Göründüyü kimi, Ermənistanda siyasi vəziyyət hələ də gərgin və dəyişkəndir. Qonşu ölkədə radikal qüvvələrin mövcudluğu regionda sabitlik üçün potensial təhlükə olaraq qalır. Azərbaycanın hərbi qüdrəti və strateji hazırlığı, ölkənin qorxmaz və prinsipli mövqeyini möhkəmləndirir.

Bakıdan xəbərdarlıq - revanşistlərə bu şans tanınarsa...

Sabiq nazir də ermənilərlə barışıqdan başqa yol görmür, amma xatırladır ki...

Areq Koçinyan

bəslədiyimiz bir xeyli erməni, heç demə, əfi ilan imiş. Ermənistanla əlaqələri nizama saldıqdan sonra bu münasibətlərin əbədi sağlam qalacağına güvənmək olmaz. Bəlkə də bu fikirlər erməniləri yaxından tanımayan insanlarımızı qərribə gələcək. Lakin onları yaxından tanıyanlar bu dediklərimin nə qədər böyük bir həqiqət olduğunu çox yaxşı bilirlər. Bir sözlə, dostluq deyil, ən yaxşı halda yoldaşlıq etsək və bu zaman çomağımızı yanımda saxlasaq, bu, ən doğru seçimimiz olacaq. Çünki ermənilərin genində qonşularla sülh şəraitində, sakit yaşamaq elementləri yoxdur”.

Milli Məclisin deputatı Kamran Bayramovun sözlərinə görə, Azərbaycan heç bir revanşist planın həyata keçməsinə imkan verməyəcək: “Son aylarda Cənubi Qafqazda sülh gündəminin intensivləşməsi, uzun illər davam edən qarşıdurmanın ardından regionda yeni siyasi realitənin formalaşdığını

çərçivəsində Bakıya səfəri münasibətlərin gələcəyi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb etdi”.

K.Bayramov qeyd edib ki, bu görüşlər hər iki tərəfin gələcəkdəki münasibətlərinin inkişafına dair çoxsaylı suallar doğurur: “Həqiqətən də Azərbaycan üçün müharibə artıq bitmiş sayılır. Ölkə ərazi bütövlüyünü bərpa edib, suverenliyini təmin edib və diqqətini yalnız sülh və davamlı inkişaf üzərinə yönəldib. Bəs Ermənistan üçün də vəziyyət eynidirmi? Təəssüf ki, belə deyil. Ölkənin konstitusiyasında “Dağlıq Qarabağ” hələ də öz əraziləri kimi göstərilir, cəmiyyətdə revanşist hisslər və türk qarşı nifrət qalmaqdadır. Bu isə onu göstərir ki, Ermənistan cəmiyyətində həm sülh tərəfdarları, həm də müharibə və ərazi iddialarını davam etdirən qüvvələr mövcuddur. Bu kontekstdə, hələ ermənilər Bakıda ikən, daşnakların lideri İşxan Saqatelyan onları öz millətindən saymayaraq, “Bakı

Ölkə həm öz suverenliyini qorumaqda, həm də regionda sabitliyi təmin etməkdə qətiyyətlidir. Bu baxımdan, “Sülh istəyirsənsə, müharibəyə hazır ol” klassik və müdrik prinsipi daima ölkənin hərəkət strategiyasının mərkəzindədir. Yeni Azərbaycan dialoqa açıqdır, eyni zamanda öz ərazi bütövlüyünü qorumağa da daim hazırdır. Bu yanaşma regionda sabitliyin təmin olunması və uzunmüddətli sülh üçün Azərbaycanın prinsipli mövqeyini göstərir. Ermənistanın daxili siyasətindəki dəyişikliklər Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyinə təsir göstərə bilməz. İqtidarda kim olursa-olsun və hansı xarici qüvvələr ona dəstək versin, Azərbaycan öz torpaqlarını və suveren hüquqlarını qorumaq əzmindədir. Milli təhlükəsizlik, sərhədlərin toxunulmazlığı və suverenliyin qorunması əsas prioritetlərdir. Azərbaycan həmişə öz haqqını qoruyacaqdır”.

□ **Cavanşir ABBASLI,**
“Yeni Müsavat”

Albertə şillə yedirdən məktub: “Biz azıq, onlar çox, bizi incidirlər”

Samir SARI

Münsif müğənnimizin erməni sənətçiyə 12 xal verməsi, üstəlik, onu qucaqlaması məsələsi çox böyüdü, cızığından çıxdı. Gərək hamı hövsələli, təmkinli olaydı, emosiya qapıl-mayaydı. Emosional hərəkətlər və danışqlar ziyanlı şeydir. Samirə Əfəndi bir emosional hərəkət etmişdisə, lazımı idi ki, onun hərəkətinə soyuqqanlı qiymət verək və silsilə emosional açıqlamalar verməsin.

Amma olmadı, əsəbiləşərək, yaman sözlər danışanlar oldu, söhbət başqa məcraya yönəldi. İndi qorxasan, dünənə qədər qınanan xanım bu gün zərərçəkmiş dönə və tez-tez mövqə dəyişən “sosial şəbəkə xalqı” onun tərəfinə keçə.

Erməni ilə qucaqlaşma söhbətinə görə kütləvi duyğusallaşma haqq-hesabı göstərir ki, o zalımlar uzun illər bizə çox zülm ediblər, ona görə də 5 ildir qalib durumda olmağımıza baxmayaraq, onları belə asanlıqla bağışlaya bilmirik.

Mümkün deyil. Minlərlə gənc, subay oğlan onların avantürasına qurban gedib. Yüz minlərlə yeniyetmə doğma kənd-kəşəyindən didərgin düşüb, indi ağsaqqal kişilər, qadınlardır, amma hələ də öz obalarına qayıtmayıblar.

Düzdür, başımıza gələn faciələrdə Samirənin qucaqladığı gədənə birbaşa rolu yoxdur, amma əmin ola bilərsiniz ki, onun dayıları, əmiləri, bir təqimlik qohum-əqrəbası bizə güllə atıblar, yiyəsiz qalmış evlərimizin mişar daşını söküb Edillidə yola döşəyiblər, darvazalarımızı, evimizin damının şiferlərini aparıb İranın kəndlərinə satıblar.

Əgər yaşı çatsaydı, Saro özü də bizə sarı güllə atardı. Kim bilir, bəlkə orta məktəbdə oxuyanda hərbi dərslər təlim mərhələsində elə də edib, “qəhrəman zinvor”ların şəninə mahnılar da oxuyub.

Yadıma kəndçimiz, gənclik dostumuz Farizin bir əsgərlik xatirəsi düşür. Mərhum qardaşımız danışdı ki, o vaxt orta məktəbdə bir sinifdə oxuduqları və dostluq etdikləri gənclər hərbi xidmətə yola düşəndə qərara alırlar ki, bir-birinə məktub yazsınlar, əlaqə saxlasınlar. Bir neçə aydan sonra onlar evdən ünvanları alaraq yazışmağa başlayırlar. Bir gün Fariz hissədə dincəldiyi yerdə dostu İnciləbdən məktub alır, oxuyur ki, o yazıb: “Bizim hissədə ermənilər çoxdur, biz isə üç azərbaycanlıyıq. Ermənilər bizi incidirlər”.

Təbiətə emosional, dostcanlı və qeyrətli oğlan olan Fariz bir az aralıdakı Hadrut ermənisini yanına çağırırdı. Bu erməni gənc həmin hissədəki azərbaycanlıların himayəsində olan, qorunan biri olur. Xüsusilə də Fariz hər xaman onu “zemlyak” deyib müdafiə edirmiş. (Hadrutla Füzulinin kəndləri qonşuydu, üstəlik, hər iki icma iç-içə və mehriban yaşayırdı). Hadrutlu oğlan yaxınlaşan kimi Fariz onun surətina bir şillə çəkir və onun “niyə” sualına cavab olaraq İnciləbdən məktubunu ona uzadır. Erməni əsgər məktubu alır, oxuyur, ana dilimizi bildiyindən məktubda yazılanları anlayır və Farizə deyir: “Zemlyak, bu işdə mənim nə günahım var? Onlar Çitad, biz Pavlodardadır”.

Fariz ona belə bir cavab verir: “Elə deyil, Albert. Orada olsan, sən də İnciləbi incidəcəkdin”.

Məsələ budur. Gerçəkdən də əgər bir hərbi hissədə çoxluqda olan ermənilər azlıqda olan azərbaycanlıları “fürsət bu fürsətdir” deyib incidirsə, amma azərbaycanlılar çoxluqda olduqları yerlərdə erməniləri “zemlyak” deyər himayə edirlərsə, demək, səmimiyyət qarşılıqlı deyil.

Bu xüsusda başqa əsgərlik, tələbəlik xatirələri də var. Bu söhbətlərin hamısında bizimkilərin erməniləri himayə, müdafiə etdiyi barədə detallar vardı, amma ermənilərin eyni şeyi etmədiyi, əksinə, bacardıqca bizimkilərə yamanlıq etdikləri deyilirdi. Mən sizə danışsım 1975-1988-ci illər arasından, qohum-qonşularımızın əsgərlik xatirələrinə diqqətlə qulaq asdığımız illərdən.

Gerçəklik belədir - xoşumuza gəlsə də, gəlməsə də. Nə edə bilərik? Biz onları qucaqlamağa hazırıq, amma onlar bizə qarşı saf niyyətdə deyil.

İndi emosional yanaşmaya qalsa, 1992-ci ildə Qaradağlı kəndinə hücum edən Hadrut ermənilərinin, həmin bu Saro Gevorkyanın qohum-əqrəbalarının neçə-neçə qız-gəlini girov götürüb apardıqlarını detallı şəkildə yazaram, oxucuların hissi coşar. Amma ehtiyac yoxdur. Təmkinli davranmaq.

Hər halda, bir müddət ermənilərlə qucaqlaşmadan yaşayaq, görək, nə olur. Onlar düşmənciliyi unudarlarsa, biz də unudarıq. Yox, yenə uşaqların qulağına “sənin düşmənin türkdür” deyər xışlayacaqlarsa, biz də nə lalıq, nə də kar.

Bəlkə də qan davasını unutmaq olar, namus davasını - əsla!

Həyat izi axtaran ölümlər

Zamin HACI
 zaminhaci@gmail.com

**“Oyaqlar üçün dünya birdir, ümumidir, yatanlar isə hərəsi başqa-başqa dünyalar görür”
 (Heraklit)**

Almaniyadan 4 nəfərlik bir ailə Türkiyəyə istirahətə gəlmişdi, qaldıqları hoteldə faciəvi şəkildə öldülər. Araşdırma aparıldı, son nəticələrə görə, ölüm səbəbi hotelin dezinfeksiyası zamanı kimyəvi zəhərdən yaranan fosfin qazı imiş. Bu qaz adətən iysizdir, rəngsizdir, 1-ci dərəcə zəhərli və insan həyatı üçün təhlükəli qaz sayılır, az zaman ərzində əsəb, həzm, nəfəs sistemini, qaraciyəri, böyrəkləri - qısa, insanı tamamilə məhv edə bilirmiş.

Ancaq həyatın düşməni olan bu qaz, sən demə, həm də... həyatın sübutu üçün lazım imiş! Qərribə və paradoksaldır, deyilmi? Söhbət ondadır ki, fosfin canlılar aləminin çürüntüsü zamanı ayrılan marker - nişanverici qazlardan biridir. Məsələn, keçmişlərdə ölümləri betonlamayıb dəfn edərkən həmin qaz çürüntüdən ayrılır, atmosferdə oksigenlə birləşərkən öz-özünə yana bilirdi. Nəticədə bəzi dələduzlar, mollalar “Filankəsin məzarından işıq çıxır, müqəddəsdür, oranı pir elan edirəm, gətirin nəzirləri” deyərək pul yığır, babat qabağa düşürdülər. Uzun sözün qısa, indi kosmosun dərinliklərinə teleskop uzadıb planetlərin kimyəvi tərkibini spektral analiz edən alimlər harada fosfin ələməti tapsalar, orada həyat olduğunu zənn edirlər. Məsələn, 2020-ci ildə Veneranın atmosferində fosfin qalıqları aşkar ediləndə aləm bir-birinə dəymişdi. Hətta belə versiya irəli sürülmüşdü ki, orada mikroskopik canlılar var, havada, qaz mühitində uçaraq yaşayırlar. Deyəsən, sonradan həmin fosfinin başqa mənbədən olması qənaətinə gəldi. Elmdə belə şeylər çox olur. Bir dəfə də axşam çağları planetdə elektromaqnit siqnalının artmasını yadplanetlilərdən gələn mesaj saymışdılar, ancaq sonra məlum olmuşdu ki, bunun səbəbi... camaatın mikrodalğalı sobada yemək qızdırmasıdır.

Sözümün canı isə odur ki, həyat burada, planetdə, əlimizdə və canımızda ola-ola onun qədrini bilmir, axmaq səbəblərlə itiririk, əvəzində isə cansız kosmosda həyat izi gəzirik. İnsanı kainatın əşrəfi, təkamülün zirvəsi-zadı sayanlar hərdən bunu düşünsünlər.

Putin və onun əlatısı olan dünya liderləri şəxsən 150 il yaşamağın yollarını axtarırlar, bunu heç gizlətmirlər. Amma ara yerdə 1 milyona yaxın insanı müharibədə qırğına verdilər. “Donbas torpağı bizimdir” şüarıyla Rusiya və Ukrayna torpaqlarını böyük məzarlığa çeviriblər. Ata sözümüzdəki kimi: “Dədəsini öldürüb ki, goruna and içsin”.

Cənub qonşumuz da ağılda irəli getməyib. İranın uzun illərdir bütün dünya ilə apardığı davanın mərkəzində... uranın zənginləşdirilməsi proqramı, nüvə silahı qayırmaq imkanı əldə etmək durur. Ancaq ölkədə su yoxdur! Suyu “zənginləşdirmək” - təmizləmək, əhaliyə çatdırmaq planları üzərində düşünmək yerinə dövlət neçə ildir dizini yerə atıb “bombanı necə düzəldək” planı üzərində çalışır. Bunu başqa planetdən gələnlərə danışsan, yəqin üç başları, yeddi...ləri ilə güllərlər, ancaq biz Yer sakinləri olaraq qəti gülmürük. Çünki aşağı-yuxarı bütün xalqlar və dövlətlər eyni ağıldadır. Bunun da folklorumuzda diaqnozu var. Təxminən “ayranı yox içməyə, atla gedir s...mağa” ata sözünün vəziyyətində yaşayıq. “Təxminən” sözünü, deyəsən, səhv yazdım, eynilə o vəziyyətdir. Camaat məscidlərdə kütləvi yağış duasına durur. Hətta bugünlərdə İranın Seyran Səxavətə oxşayan prezidenti elə bu cür də bəyan etmişdi, deyir, suyun dibi qalıb, paytaxtı harasa köçürməli olacağıq.

Köçün İsrailə, orada dəniz suyunu təmizləmə texnologiyası qabağa gedib.

Ya da elə təklif edirəm paytaxt Tehranı Natanz nüvə mərkəzinə köçürəsiniz. Axı orada reaktoru soyutmaq üçün çoxlu su lazım gəlir, ehtiyatı qalmamış olmaz. Düzdür, bir az tərkibi başqadır, adına da “ağır su” deyilir, ancaq tək insanı Allah saxlasın, içərsiniz, heç nə olmaz. Hələ mən oxuduğuma görə bu ağır suyun yüngülvari şirin dadı varmış. Şirincay elə, vur bədəne.

Əlbəttə, lazımdır ki, üləmələr müəyyən fiqhi işlərə də fətvə gətirsinlər, məsələn, ağır su ilə dişləri yaxalamaq orucu pozacağı, ya yox. Bunlar çox önəmli şeylərdir.

“Exo Moskva” radiosunun keçmiş baş redaktoru Aleksey Venediktov İrəvanda “CivilNet” kanalına müsahibəsində Ermənistanla Azərbaycan arasında müharibənin bitmədiyini, Kremlin hazırda Azərbaycan “əsirliyində” olan Ruben Vardanyanı unutmadığını, sadəcə, Ukraynadakı müharibədə resursların itirilməsinə görə Moskvanın indi müdaxilə edə bilmədiyini bildirib.

O, erməni jurnalistə deyib ki, “əgər Qarabağ müharibəsinin bitdiyini hesab edirsinizsə, səhv edirsiniz. Rusiya üçün Qarabağ məsələsi bitməyib. Moskva hər zaman erməniləri (azərbaycanlılara nisbətən) daha yaxın hesab edib”.

Əgər Rusiyanın “demokratik” jurnalist hesab ediləni belə deyirsə, gör indi digərləri nə düşünür? Sanki Rusiya Venediktov vasitəsilə mesaj verir ki, onlar üçün Qarabağ məsələsi bitməyib. Digər rus jurnalisti Oleq Kaşin də provokativ status yazıb. Demək ki, Rusiyanın liberal görünən nasist düşüncəli yazarları hərəkətə keçib.

Əslində təəccüblü deyildi ki, Rusiya Ukrayna cəbhəsində başı açılan kimi diqqəti Cənubi Qafqaza yönəldəcək. Çünki Qarabağ müharibəsinin nəticələri, sülhməramlıların regiondan erkən gedişi, ermənilərin bölgəni öz xoşu ilə tərk etməsi Rusiyanın 200 illik planlarına zidd idi. Hətta Kremlin tənqidçiləri belə bu mövzuda sərsəm çıxışlar etməyə başlayıblar ki, Qarabağda məsələ bitməyib.

Hərçənd Qarabağdan gedən ermənilərin heç biri qayıtmaq istəmir. Onlardan bəziləri isə sülhməramlı qüvvənin təminatı altında geri dönməyə razıdır. Baş nazir Paşinyan isə Qarabağa qayıdışı sülh prosesi üçün ziyanlı sayır. Elə məhz Rusiyanın bu mövqeyini bildiyi üçün...

Çünki Rusiya bu mövzunu qapatmaq niyyətində görünmür və Qarabağda hazırkı reallığı həzm etmir. Ermənistan isə yaxşı başa düşür ki, Rusiyanın ona canı yandır, sadəcə, Cənubi Qafqazda təsirini saxlamaq üçün keçmiş münafiqəni yenidən gündəmə gətirməyə çalışır. Bu dəfə müəmmalı olan isə “liberal” rus jurnalistlərin məsələyə belə yanaşmasıdır.

Məlum məsələdir ki, Qarabağ müharibəsi artıq qapanıb. Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü tam bərpa edib və bu, təkcə beynəlxalq hüququn tələblərinin icrası deyil, həm də 30 il ərzində pozulmuş tarixi ədalətin bərpasıdır. Beləliklə, Azərbaycanın suverenliyi tam bərpa edilib və regiondakı proseslər Bakının iradəsi, dayanıqlı diplomatik xətti və yeni regional

Moskvanın Qarabağ üçün “B planı” var? - Donbasdan çıxan kimi...

Kremlin tənqidçiləri də keçmiş münafiqənin bitmədiyi haqda sərsəm iddialar səsləndirir - Bakıdan şillə kimi cavablar

tərəfdaşlıqlar çərçivəsində formalaşır. Kənardan verilən nostalji bəyanatlar, köhnə imperiya düşüncəsinin xülyaları və revanşist çağırışlar artıq formalaşmış reallığı nə deyir, nə də geri çevirə bilər.

Regionun təhlükəsizlik arxitekturası bu gün yeni prinsiplər üzərində qurulur: suverenlik, bərabər hüquqlu qonşuluq münasibətləri, iqtisadi əməkdaşlıq və dayanıqlı sülh.

Azərbaycan qarşıdakı mərhələ üçün strateji kursunu müəyyən edib - sülh müqaviləsinin imzalanması, kommunikasiyaların açılması, regional əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi, Cənubi Qafqazın gələcəyinin müharibə ritorikasıdan tamamilə uzaqlaşdırılması.

Vətəndaş Həmrəyliyi Partiyası sədrinin müavini Elxan Mirzəyev Venediktovun erməni mediasına müsahibəsində məhz o cəmiyyətin könlünü xoş etmək üçün belə danışdığını güman edir. Onun fikrincə, rusiyalı jurnalist erməni auditoriyasına xitab edib: “Bununla onları inandırmağa çalışıb ki, ermənisiz Qarabağ guya müvəqqətidir və Rusiyaya hər bir halda güvənə bilərlər. Amma bu cəfəngiyyatdır və ciddi səslənmir. Ermənilərin də ağı varsa, vaxtaşırı eşidilən belə çatlaq səslərə əhəmiyyət verməzlər. Çünki Rusiya Qarabağla bağlı onlara vəd verirsə, deməli, növbəti fəlakətə çağırır. Ermənilər işğal

dövründə də Qarabağda yəşəməklə bir gün görmədilər. Məlum oldu ki, Rusiyanın himayəsi ilə separatçı rejim torpaqların sərvətini istismar edir, dinc əhali isə ac-yalavac yaşayır”.

E.Mirzəyevin sözlərinə görə, Rusiya rəsmilərinin çıxışlarında bu haqda heç nə deyilmir və məsələ çoxdan bağlanıb: “Əlbəttə ki, Kreml başqa mənzərə istədi. Lakin Azərbaycan onun planlarını pozdu. İkincisi, Rusiyanın regionla bağlı indi dərdi 10 noyabr sənədini qüvvədə saxlaya bilməkdir. Buna da ciddi reaksiya verilmir. O deməkdir ki, Moskvanın keçmiş Qarabağ münafiqəsi ilə bağlı yenidən qızıqdırı addımlar atmaq üçün əlinə rıçaqlar qalmayıb. Eyni zamanda bölgədə yeni reallıqlar var - Türkiyə, Pakistan, “Tramp marşrutu” və sair. Bütün bunlar Rusiyanın Cənubi Qafqazda köhnə siyasətini yenidən təkrarlaması imkanlarını sıfırlayır”.

Hüquq müdafiəçisi Xəzər Teyyublu isə hesab edir ki, Rusiya müharibə səbəbindən Cənubi Qafqazda əvvəlki təsirə malik olmasada, gələcəyə ümid edir: “Ukrayna savaşından sonra Rusiyaya elə gəlir ki, bölgədə öz ssenarisini həyata keçirə biləcək. Xüsusən də bir neçə min erməni Xankəndinə qaytarmaqla köhnə “val”ı işə salmağı planlaşdırır. Biz bilməliyik ki, şimal qonşumuz

həmişə problemdir və ondan təhlükə gözləmək lazımdır. Həmçinin Azərbaycan da təbliğat işini dayandırmalı deyil. Baxın, erməni lobbisi çalışır və xaricdəki rus jurnalistləri də onların yanında dayanıb. Həmin jurnalistlər Putinin siyasətinə qarşı ola bilər, amma erməni lobbisinin təsiri altında Rusiyanın və ermənilərin xeyrinə çıxış etmələri istisna deyil”.

X.Teyyublunun fikrincə, Rusiyanın I Pyotrdan bəri bir Qafqaz siyasəti var və onun zaman-zaman qabarma-çəkilmə şəklində yürüdüldüyünün şahidi oluruq: “Ola bilsin ki, Rusiya bu gün addım ata bilmir. Yeni bölgədə digər güclərlə hesablamaq lazımdır. Amma imperiya təfəkkürü və Cənubi Qafqaza “arxa bağçası” kimi baxmaq yanaşması dəyişməyib. Bu da onun fürsət düşən kimi regionda öz hiyləgər planlarını işə salacağı ehtimalını gücləndirir. Ona görə də Azərbaycan güclü dövlət olmalıdır, Ordumuz həmişə qüdrətini artırmalıdır, sərhədlərimiz möhkəm saxlanmalı, müasir silahlar almalı, müdafiə qabiliyyətimizi artırmalıyıq. Çünki yaşadığımız region bunu diqqətə edir. Nəzərə alaq ki, şimal və cənubdan həmişə təhdid var, ermənilər isə onların əlində tarixin bütün mərhələlərində alətə çevrilməyə hazırdır”.

□ **Emil SALAMOĞLU,**
 “Yeni Müsavat”

“MDB-nin Yeni il öncəsi ənənəvi qeyri-rəsmi sammiti bu il dekabrın 21-22-də Sankt-Peterburqda keçiriləcək”. “Yeni Müsavat”ın siyasət şöbəsi yazır ki, bunu Rusiya prezidentinin köməkçisi Yuri Uşakov deyib. Onun sözlərinə görə, bu qeyri-rəsmi görüşdən əlavə, Ali Avrasiya İqtisadi Şurasının iclası da keçiriləcək.

Sammitdə Azərbaycan Prezidentinin iştirak edəcəyi hələ açıqlanmayıb. Ötən il ənənəvi sammitə yola düşən gün Qroznıda təyyarəmiz vurulub. Bu səbəbdən Rusiya ilə 10 ay davam edən gərginlikdən sonra Düşənbə görüşündə Kreml lideri kompensasiya ödəniləcəyini və istintaqın ilin sonuna qədər yekunlaşacağını, cənabı törədənlerin cəzalanacağını bildirib. Bu baxımdan Prezident İlham Əliyevin Sankt-Peterburqa gedib-gətməyəcəyi yəqin ki, həm də təyyarə hadisəsi ilə bağlı Rusiyanın atacağı addımdan asılı olacaq.

Eyni zamanda Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın sammitdə iştirakı istisna deyil. Əgər Əliyev və Paşinyan Rusiyaya gedərsə, Kreml başçısı Putinin iştirakı ilə üçtərəfli görüş ehtimalı var. Hərçənd belə bir formata sülh prosesi cəhətdən zərurət yoxdur. Liderlər ən yaxşı halda regional gündəliyi müzakirə edə bilərlər...

Qeyd edək ki, oktyabrda Düşənbədə keçirilən MDB liderlərinin sammitində Şərqi Zəngəzurun incisi Laçın şəhərinin bu il MDB-nin mədəniyyət paytaxtı kimi təqdim edilməsi vaxtilə 30 il ərzində erməni işğalı altında qalmış tarixi-mədəni irsin və simvolik əhəmiyyətə malik ərazilərin beynəlxalq platformalarda tanıtılması, həmçinin bu məsələlərin MDB kontekstində gündəmə gətirilməsi Azərbaycanın mədəniyyət diplomatiyasının uğuru kimi dəyərləndirilməlidir. Digər analitik aspekt ondan ibarətdir ki, regional balanslaşmaların əhəmiyyətini önə çəkən Prezident İlham Əliyevin Düşənbə

sammitindəki çıxışları digər beynəlxalq qurumlarda olduğu kimi, bu siyasəti platforma cərgisində də ölkəmizin önəmli rolunu qorumaq niyyətində və gücündə olduğunun ifadəsidir. Bu, həm də o anlama gəlir ki, Azərbaycan ilk növbədə Qafqaz, Orta Asiya, postsovet məkanlarında öz mövqeyinin daha da möhkəmləndirilməsini hədəfləyir.

Yada salmaq ki, bu ay Moskvada Rusiya Təhlükəsizlik Şurasının katibi Sergey Şoyqunun sədrliyi ilə MDB-yə üzv dövlətlərin Təhlükəsizlik şuraları katiblərinin 13-cü iclası keçirilib. MDB-yə təhdidlər, onlara cavab tədbirləri və Qərbin ideoloji təbliğatına qarşı mübarizə təhlükəsizlik şuraları katiblərinin 13-cü iclasının əsas mövzusu olub. İclasda “MDB-də təhlükəsizliyə qarşı çağırışlar və təhdidlər və mümkün birgə cavab tədbirləri” də müzakirə olunub. ABŞ Hərbi Kəşfiyyat Agentliyi Rusiyanın Mərkəzi Asiyada və Cənubi Qafqaz regionunda artan təsirindən narahatlığını ifadə edən hesabat yaymışdı.

ABŞ hərbi kəşfiyyatının hesabatında qeyd olunurdu ki, Rusiya Mərkəzi Asiyada ənənəvi təsir rıçaqlarını saxlayır. Moskvanın region dövlətləri ilə dərin tarixi, iqtisadi, siyasi, hərbi və mədəni əlaqələri Mərkəzi Asiyada davamlı mövcudluğunu saxlamağa imkan verir. Rusiya Mərkəzi Asiya təhlükəsizliyinə özünün ayrılmaz hissəsi kimi baxır. Hesabatda qeyd olunurdu ki, Rusiya bu ölkələrə, regionun təhlükəsizlik arxitekturasına nəzər etmək üçün təkəcə Kollektiv

MDB liderləri Peterburqa toplaşır - Əliyev və Paşinyan da gedəcək?

Kreml lideri azərbaycanlı həmkarını sammitdə görmək istəyirsə, Düşənbədəki vədinə sadıq olmalıdır - Bakıdan çağırış

Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatından (KTMT) deyil, həm də MDB-dən istifadə edir. Aydırdır ki, MDB çoxdan formal quruma çevrilib, amma Rusiya əsas moderator kimi qurumun saxlanılmasında, Qərb isə əksinə, dağılmasında maraqlıdır. ABŞ kəşfiyyatının son hesabatında da MDB-nin rolunun qabardılması təsadüfi deyil.

Professor Qabil Hüseynli Azərbaycan rəhbərliyinin Rusiyaya səfərini istisna etmir. Onun fikrincə, Bakının Moskvadan vurulan təyyarə ilə bağlı gözləntiləri var və bu problemlər sammit gününə qədər həllini tapmalıdır: “Əgər Rusiya məsələni uzatmağa davam edərsə, Azərbaycan MDB sammitində iştirak etməyə bilər. Nəzərə alaq ki,

ötən il də dövlət başçısı Peterburqa MDB liderlərinin toplantısına gedirdi və həmin gün təyyarə vurulduğu üçün dərhal geri qayıtdı, aeroportda müşavirə keçirdi. İndi açıq qalan məsələlər həllini gözləyir. Putin Əliyevi sammitdə görməyi arzu edərsə, Düşənbədə verdiyi vədi yerinə yetirməlidir. Cənab İlham Əliyev bu hadisə ilə bağlı mövqeyində ısrarlıdır, deyir-

məzdir və vətəndaşlarımızın həlak olması ilə bağlı tələblərini qüvvədə saxlayır”.

Siyasi şərhçi Ramiyə Məmmədova isə qeyri-rəsmi sammitdə iştirakı o qədər də mühüm saymır: “Əlbəttə ki, Azərbaycan Prezidentinin Peterburqa gəlməsi mümkündür. Azərbaycan Rusiya ilə münasibətlərə ciddi əhəmiyyət verir. Bakı heç zaman Moskvanın qəzəbinə səbəb olan siyasət yürütməyib və gərginliyə səbəb olmayıb. Bu günə qədər yaşananların hamısında qarşı tərəfin günahı var. Rusiya nəhayət anlamalıdır ki, qonşularına necə münasibət bəsləməlidir. Azərbaycan Cənubi Qafqazın lideridir, heç bir dövlətdən asılı deyil, müstəqil xarici siyasəti var və ona təzyiq göstərməklə hansısa qərarlar verməsinə məcbur etmək mümkün olmayacaq. Rusiya da Azərbaycanın siyasətini qəbul etməli və normal əməkdaşlıq qurmalıdır”.

Onun fikrincə, əgər AZAL təyyarəsi ilə bağlı Rusiya dekabrın 20-dək addım atmasa, sammitdə iştirak məsələsi sual altına düşəcək.

Emil SALAMOĞLU, “Yeni Müsavat”

İrəvanın KTMT oyunu: həm qorxur, həm də boykot edir

Ermənistan “təhlükəli sulara üzür”; Paşinyan bunu edərsə...

Ermənistan Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının (KTMT) sammitində iştirak etməkdən növbəti dəfə imtina edib. Rusiya prezidentinin köməkçisi Yuri Uşakovun sözlərinə görə, Ermənistan nümayəndələri 27 noyabrda Bışkekədə keçiriləcək Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının (KTMT) sammitində iştirak etməyəcək. Uşakov bildirib ki, İrəvan sammitə qatılmasa da, əvvəlcədən təşkilatçılara qəbul olunacaq razılaşdırılmış sənədlərə etirazının olmadığını çatdırıb.

Ermənistan artıq neçənci dəfədir ki, KTMT-nin sammit və təlimlərində iştirak etmir, fəaliyyətini dondurduğunu bildirir. Qurumun baş katibi isə deyib ki, nizamnamədə “fəaliyyəti dondurmaq” anlayışı yoxdur, yəni ya iştirak edir-

sən, ya da təşkilatdan çıxırsan.

Paşinyan administrasiyası de-fakto bu qurumdakı işini dayandırıb, amma təşkilatdan çıxmaqla bağlı de-yure qərar verməyə tərəddüd edir. Rəsmi İrəvan KTMT-ni ittiham edir ki,

44 günlük müharibədə üzv olmaqla Ermənistanı dəstəkləyib. Müharibə isə Ermənistanın yox, Azərbaycan ərazisində gedirdi və Ermənistan hərbi təcavüzə məruz qalmamışdı.

O halda Ermənistan niyə KTMT-nin iclaslarını boykot edir? Bunun Qərblə yaxınlaşma və Kremldən uzaqlaşma ilə əlaqəsi varsa, Paşinyan nə üçün cəsarət edib təşkilatdan de-yure çıxmır?

Siyasi təhlilçi Sona Əliyeva mövzu ilə bağlı “Yeni Müsavat”a deyib ki, Ermənistan

de-fakto KTMT-dən uzaqlaşmış. Baş nazir Paşinyan Avropaya üz tutmaqda ısrarlıdır. Hələ ki o, “su üstündə ehməllə yerimək” taktikası ilə hərəkət edir. Rusiyadan birbaşa və qəti uzaqlaşmaq Ermənistanı böyük bəlalara sürükləyir bilər. Fikrimcə, Ermənistanın 27 noyabr 2025-ci il tarixli KTMT sammitində iştirak etməyəcəyini açıqlaması İrəvan-Moskva münasibətlərində uzun müddətdir yığılan ziddiyyətlərin açıq təzahürünə çevrilib.

Bu addım, sadəcə, protokol xarakterli qərar deyil, Ermənistanın təhlükəsizlik arxitekturasını yenidən qurmaq, Rusiyadan strateji asılılığı azaltmaq və alternativ tərəfdaşlıqlara yönəlmək cəhdinin mühüm mərhələsidir. Rusiya tərəfi İrəvanın bu davranışını yalnız ikitərəfli münasibətlərə zərbə kimi deyil, həm də KTMT-nin bütövlüyünə və nüfuzuna təhlükə sayır. Ruslar düşünürlər ki, Ermənistan Qərbin təsiri altında səhv qərar verir və bu proses nə təhlükəsizlik baxımından, nə də geosiyasi realiaqlar kontekstində İrəvana fayda gətirəcək. Onlara görə, Qərb Ermənistanı Rusiya qədr təmin edə bilməyəcək və İrəvanın KTMT-dən uzaqlaşması yalnız özünə zərərdir. Amma Ermənistan fikrində və qərarında ısrarlıdır. İrəvan

Moskvadan sükut sürəti ilə uzaqlaşmaq yolunu tutub, vəziyyətin tam yetişməsinə gözləyir. Uyğun vəziyyət yaranan kimi İrəvan bunu açıq şəkildə ifadə edəcək”.

AMİP sədrinin beynəlxalq əlaqələr üzrə müavini Elşən Mustafayevin sözlərinə görə, Rusiya rəsmi İrəvanın KTMT-yə münasibətini qıcıqla qarşılasa da, cavab olaraq aqressiv münasibət də göstərmir: “Çünki hələ ilk günlərdən Rusiya açıq şəkildə bəyan etmişdi ki, əgər Ermənistan KTMT-dən çıxmaq haqqında qərar verərsə, o zaman Avrasiya İqtisadi Birliyində də üzvlük məsələsinə yenidən baxılacaq. Bu isə hazırkı durumda Ermənistanı dərin iqtisadi böhrana sala bilər. Çünki Rusiya ilə əlverişli şərtlərlə iqtisadi münasibətlərin alternativi hələ yoxdur. O səbəbdən İrəvan de-fakto tədbirlərə qatılmasa da, de-yure təşkilat üzvü kimi qalıb. Buna qədər olan iclaslara qatılmayanda orada razılaşdırılmış sənədlərə də hər hansı münasibət bildirməyib. İndi isə ilk dəfə olaraq bildirib ki, qatılmayacağı iclasda razılaşdırılmış sənədlərə etirazı olmayacaq. Təşkilatın baş katibinin bu məsələyə münasibəti rəsmi İrəvanda narahatlıq yaradıb. Məlumdur ki, KTMT adından verilən açıqlamalar Putinin açıqlamasıdır.

Görünür, situasiyanı hazırkı dövəmdə daha da gərginləşdirməmək üçün bu addımı atıb. Gələn il iyun ayında keçiriləcək seçkilərə qədər Rusiyanın Ermənistanı qarşı hər hansı iqtisadi pressinqlər etməsi seçkilərdə Paşinyanın partiyasının səsliyinə ciddi təsir edə bilər. Odur ki, həmin dövrə qədər maksimum hədəflərdən yayınmaq üçün əllərində nə imkan varsa, istifadə edəcəklər. Onsuz da Rusiya etiraf etməsə belə, seçkilərə müdaxilə edəcək. Amma bunun üzərinə açıq şəkildə iqtisadi təzyiq vasitəsi tətbiq edərsə, bu daha ağır olacaq. Yeni Paşinyan seçkiləri gözləyir. Hesab edirəm ki, seçkilərdə qalib gələcəyi halda növbəti addım olaraq Azərbaycanla sülh müqaviləsi məsələsinə yoluna qoymağa, sonra öz enerji təhlükəsizliyi məsələsinə Azərbaycan vasitəsilə həll etməyə çalışacaq, Türkiyə ilə sərhədlər açılacaq və s. Azərbaycan prezidenti aylar öncə sülh müqaviləsi bağlandıqdan sonra Azərbaycanın Ermənistanın enerji təminatını - əsas qaz təminatını həyata keçirə biləcəyini söyləmişdi. Proseslər bu şəkildə davam edərsə, KTMT-dən çıxma şansları böyüyəcək. Amma həmin vaxta qədər Rusiyanın Ukrayna müharibəsində hansı vəziyyətdə olması da hadisələrin necə cərəyan edəcəyini müəyyən edəcək”.

Cavanşir ABBASLI, “Yeni Müsavat”

Dünya bazarında əti qiymətlərinin davamlı artımı əksər maldarlıq ölkələrini ixracca stimullaşdırır. Bu proses 4 ilə yaxındır işğalçı Rusiyaya qarşı döyüşən Ukraynadan da yan keçməyib. Ölkənin Süd İstehsalçıları Assosiasiyasının məlumatına görə, xüsusilə mal ətinə tələbatın artması Ukraynadan bu məhsulun ixracını stimullaşdırıb.

2025-ci ilin oktyabr ayında Ukrayna ixracatçıları xarici bazarlara 251 ton təzə və ya soyudulmuş mal əti tədarük ediblər. Göstərici bu ilin sentyabr ayı ilə müqayisədə 141 faiz, 2024-cü ilin oktyabr ayı ilə müqayisədə isə təxminən 417 dəfə (!) artıb. Bu məhsuldan əldə edilən gəlir 1,88 milyon dollar (sentyabr ayı ilə müqayisədə 203 faiz) təşkil edib. 2025-ci ilin əvvəlindən bəri dondurulmuş mal əti ixracının əsas istiqamətləri Türkiyə (44 faiz), Gürcüstan (25 faiz), İordaniya (16 faiz), Azərbaycan (10 faiz) və Moldova (5 faiz) olub.

2025-ci ilin oktyabr ayında Ukraynanın təbii dondurulmuş mal əti ixracının həcmi 1530 ton (sentyabr ayı ilə müqayisədə 30 artım) təşkil edib. Nağd gəlir təxminən 7,21 milyon dollar (+32 faiz) təşkil edib. 2025-ci ilin ilk 10 ayında dondurulmuş mal əti ixracı 15 330 tona (4 faiz artım) çatıb və dəyəri 64 milyon dollar olub (8 faiz artım). Əsas alıcılar Azərbaycan (33 faiz), Çin (28 faiz), Özbəkistan (16 faiz), Qazaxıstan (8 faiz) və Moldova (6 faiz) olub.

Göründüyü kimi, Azərbaycan Ukraynadan dondurulmuş mal əti alışımda ən böyük paya malikdir. Azərbaycan Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatına əsasən bu ilin ilk 10 ayında Azərbaycana 90,1 milyon dollar dəyərində 38,6 min ton ət idxal olunub. Bu isə o deməkdir ki, ət idxalı ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə dəyər ifadəsində 14,7 milyon dollar və ya 14 faiz, miqdar ifadəsində isə 9,7 min ton, yaxud 20,1 faiz azalıb. Qeyd edək ki, 2024-cü ilin yanvar-oktyabr aylarında ölkəyə 104,8 milyon dollar dəyərində 48,2 min ton ət idxal edilmişdi.

Bu ilin ilk 10 ayının nəticələrinə görə Azərbaycana idxal olunan ətin 1 kiloqramının orta idxal qiyməti 3 manat 97 qəpik təşkil edib. 2024-cü ilin eyni dövründə isə bu rəqəm 3 manat 70 qəpik idi. Bu da illik müqayisədə 27 qəpik və ya 7,3 faiz bahalaşma deməkdir (FED.az).

Açıqlanan rəsmi statistikadan aydın olur ki, ət idxalında üstün pay toyuq ətinindir. Belə ki, Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatına əsasən yan-

Biz hansı əti yeyirik? - idxalla bağlı maraqlı rəqəmlər

var-sentyabrda ölkəyə idxal olunan 33,2 min ton ətin üst-üstə götürüldükdə 20 min tonu məhz toyuq ətidir. Daha 1,5 min ton hindquşu əti idxal edilib.

Toyuq əti idxalında birinci yerdə Ukrayna, ikinci yerdə Belarus, üçüncü yerdə Gürcüstandır.

Mal ətinə gəlinə, doqquz ayda Azərbaycana 8,3 min ton mal əti idxal olunub. Bunun cəmi 100 tondan bir qədər artığı təzə və ya soyudulmuş, qalanı isə dondurulmuş məhsuldur. İdxal mənbəyinə gəlinə, mal ətinin 4,3 min tonu Ukraynadan, 2145,99 tonu Braziliyadan, 885,98 tonu Belarussdan, 842,98 tonu Hindistandan, qalanı Rusiya, İordaniya və bir neçə başqa ölkədən alınıb.

Müqayisə üçün qeyd edək ki, ötən ilin eyni dövründə Azərbaycana 8681,039 ton mal əti idxal olunmuşdu. İdxal mənbələri üzrə bölgü təxminən eynidir.

Mal ətinin idxalı azalsa da, diri iribuynuzlu malların idxalında kəskin artım var. Əgər ötən ilin 9 ayında Azərbaycana 27 milyon 822,16 min dollar dəyərində 32 740 baş ətlik diri iribuynuzlu heyvan idxal olunmuşdusa, bu

ilin eyni dövründə göstərici 72 milyon 87,74 min dollar dəyərlə 89 min 610 başa yüksəlib. Ötən il diri malı Rusiya, Gürcüstan və Qazaxıstandan, bu il onlardan əlavə az miqdarda Slovakiyadan alınıb.

Qeyd edək ki, Ukrayna Azərbaycan üçün ənənəvi ət idxalı bazandır. Hələ sovet dövründə maldarlığın yüksək inkişaf etdiyi Ukrayna itti- faq ölkələri üçün əsas ət mənbələrindən biri olub. Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra da Ukraynadan mal, toyuq ətinin idxalını dayandırmayıb. Yalnız 2022-2023-cü illərdə Rusiyanın işğalçı hücumu ilə bağlı logistik zəncirlər pozulduğuna görə Ukraynadan Azərbaycana ət idxalında geriləmə qeydə alınıb.

2024-cü ildən idxal tamamilə bərpa olunub, artan dinamika nümayiş etdirməkdədir. Ukraynada maldarlıq daha çox təbii üsulla inkişaf etdiyinə görə Azərbaycan üçün bu ölkədən ət almaq daha təhlükəsiz hesab oluna bilər. Məsələn, GMO yemlərin dünyada ən çox tətbiq olunduğu Braziliyadan, yaxud Azərbaycana qeyri-dost münasibəti sərgiləyən Hindistandansa, ətin Ukraynadan alınması əhalinin qida

təhlükəsizliyi baxımından daha səmərəlidir. Bu, həm də nəqliyyat xərclərinin az olması baxımından Azərbaycan üçün sərfəlidir.

O ayrı məsələdir ki, kənd təsərrüfatı ölkəsi sayılan Azərbaycan niyə ət təminatında getdikcə daha böyük ölçüdə idxaldan asılı hala gəlir? Burada söhbət yalnız ət deyil, həm də ətlik istiqamətli diri heyvan idxalından gedir.

Aydındır ki, dondurulmuş əti adətən əhali deyil, əsasən kolbasa-sosiska, konserv istehsalı, qismən isə ictimai iaşə müəssisələri istehlak edirlər. İdxal da onların istehsal və istehlak tələblərinə uyğun artır-azalır.

Amma diri heyvanlar - 5-6 aylıq dana və quzular bilavasitə az müddətdə bəslənərək kəsime verilmək üçün idxal olunur. Bu idxalın kəskin artımı yerli istehsalı daxili tələbatı təmin edə bilməməsindən qaynaqlanır. Yerli istehsalı getdikcə azalması isə məqsədyönlü siyasətin nəticəsi hesab oluna bilər. Söhbət ilk növbədə son 10 ildə qoyunçuluğun və maldarlığın iflasına gətirib çıxaran, bitkiçiliyə hesablanmış aqrar inkişaf siyasətindən gedir. Məhz bu siyasət nəticəsin-

də əsas heyvandarlıq rayonlarında sürülərin qışlaq əraziləri etirazlara, sağlam analizlərə baxmadan əkin altına verilib. Neft qiymətlərinin kəskin azalması nəticəsində valyuta gəlirlərinin sürətlə düşməsi qısa müddətdə ölkəyə valyuta gətirə biləcək sahələrin inkişafını zəruri edirdi. Çox təəssüflər olsun ki, hökumət asanına yönələrək belə sahələr kimi bitkiçiliyi önə çəkdi. Nəticədə, yüz minlərlə baş qoyun və mal-qara sürüləri otlaq-qışlaqsız qalaraq məhv edildi. Rəsmi statistika bu prosesi aydın göstərir: son 5 ildə Azərbaycanda iribuynuzlu mal-qaranın və keçi-qoyunların sayı hər il azalaraq ən aşağı həddə düşüb. Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) rəqəmlərinə əsasən 2025-ci il yanvarın 1-nə ölkədə olan iribuynuzlu mal-qaranın sayı 2 milyon 465,6 min baş, 2024-cü il yanvarın 1-nə 2 milyon 507,7 min baş, 2023-cü il yanvarın 1-nə 2 milyon 618,1 min baş, 2022-ci il yanvarın 1-nə 2 milyon 648,8 min baş, 2021-ci il yanvarın 1-nə 2 milyon 650,7 min baş, 2020-ci il yanvarın 1-nə isə 2 milyon 646,6 min baş olub.

Eyni zamanda 2025-ci il yanvarın 1-nə ölkədə olan qoyun-keçilərin sayı 6 milyon 896,5 min baş, 2024-cü il yanvarın 1-nə 7 milyon 60,6 min baş, 2023-cü il yanvarın 1-nə 7 milyon 751,7 min baş, 2022-ci il yanvarın 1-nə 7 milyon 899,7 min baş, 2021-ci il yanvarın 1-nə 8 milyon 89,7 min baş, 2020-ci il yanvarın 1-nə 8 milyon 189,2 min baş olub.

Bu statistikadan aydın olur ki, 5 ildə qoyun-keçi sayında 1,5 milyon başa yaxın, mal-qara sayında isə 200 min başa yaxın azalma olub.

Hökumət rəsmiləri fərdi heyvandarlıqdan iri təsərrüfatlara keçid olacağını, tezliklə iri və cins heyvandarlıq qurumlarının ölkənin təminatında aparıcı yerə çıxacağını vəd etsələr də, bu, reallaşmadı. Kor-koranə məhv edilən qoyun sürülərindən alınacaq məhsulun əvəzini isə idxal quzuları hesabına doldurmağa başladılar. Sərhəd bölgələrdə yaşayan fərdi şəxslər Rusiya, Gürcüstan, hətta Qazaxıstandan 5-6 aylıq dana və quzuları gətirib, 3-4 ay baxdıqdan sonra kəsib satmağa, yaxud elə baxımsız satmağa başladılar. Bu işin qazanc gətirdiyini gören inhisarçı qruplar dərhal ona əl qoydular. 2020-ci il koronavirus pandemiyasından etibarən Gürcüstan və Rusiya ilə quru sərhədinin bağlanması onlar üçün göydəndüşmə fürsətə çevrildi: fərdi şəxslərin öz avtomobilləri ilə sərhədi keçməsi qadağan edildi, nəticədə kiçik bir qrup hər iki ölkədən diri heyvan idxalını tam əlinə aldı. Hansı ki, belə idxal fantastik sürətlə artır. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatından aydın olur ki, 2025-ci ilin yanvar-sentyabrında Azərbaycana xaricdən 29 milyon 814,22 min dollar dəyərində 271 min 971 baş diri qoyun (ətlik istiqamətli quzular) idxal olunub. Bu, ötən ilin eyni dövründəki idxalla müqayisədə dəyər baxımından 2,2 dəfədən çox, say baxımından isə 1,9 dəfədən çox artım deməkdir.

Xatırladaq ki, 2024-cü ilin yanvar-sentyabrında ölkəyə 13 milyon 396,38 min dollar dəyərində 139 min 719 baş quzu idxal olunmuşdu.

Azərbaycanın ət bazarı sürətlə idxal asılılığı və inhisar nəzarəti kimi mənfi təsirlərin altına düşməkdədir. Hökumətin bundan narahatlıq keçirdiyi isə müşahidə olunmur...

□ **Dünya SAKİT,**
"Yeni Məsavət"

Uşaq və gənclərin fiziki-mənəvi inkişafı

Son illər anaların azyaşlı uşaqları ilə bağlı ən çox şikayət etdiyi məsələ onların yuxusuzluğudur. Körpələr, eləcə də 0-5 yaş arasındakı uşaqlar yuxu problemi yaşayır, bunu həll edə bilməyən anaların bəzən uşaq nevro-patoloqlarından aldığırlar məsləhətlər problem yaradır. Düzü, aşıyan yuxu dərmanları uşaqları saatlarla yatızdırır və...

Uşaqların sağlam inkişafı üçün yuxu vacib amillərdən biridir. Yuxu zamanı bədən və beyin dincəlir, immun sistemi güclənir və yaddaş möhkəmlənir. Lakin bir çox valideynlər uşaqlarının yuxuya getməkdə çətinlik çəkdiyini, gecə tez-tez oyan-dığını və ya səhərlər yorğun olduğunu müşahidə edirlər. Bu tip yuxu problemləri uşaqların fiziki və psixoloji sağlamlığına mənfi təsir edə bilər.

Uşaqlarda yuxu problemləri müxtəlif formalarda özünü göstərə bilər: bəziləri uzun müddət yuxuya gedə bilmir, digərləri tez-tez oyanır və ya gecə kabusları görür. Bəzi uşaqlar isə erkən yaşda yuxu zamanı qorxu kimi problemlər yaşayır. Bu hallar uşağın gündüz yorğun və əsəbi olmasına, diqqət və yaddaş problemlərinə, məktəbdə zəif nəticələr göstərməsinə səbəb ola bilər. Uzunmüddətli yuxu problemi isə immun sisteminin zəifləməsinə, böyümə hormonunun düzgün ifraz olunmamasına və hətta piylənmə riskinin artmasına gətirib çıxara bilər.

Uşaqlarda yuxu problemi bir çox amillərlə əlaqədar ola bilər:

1. Psixoloji amillər: Stress, narahatlıq, qorxular, ailədaxili münaqişələr və ya məktəb problemləri uşaqlarda yuxusuzluğa və ya yuxu keyfiyyətinin aşağı düşməsinə səbəb ola bilər. Xüsusilə gecə kabusları və ya qorxulu yuxular uşaqların rahat yuxu almasına mane ola bilər.

2. Fiziki amillər: Sağlamlıq problemləri, allergiyalar, həddindən artıq aktivlik və ya balanssız qidalanma da yuxu problemlərinə səbəb ola bilər. Məsələn, şəkərli və kofeinli qidalar uşağın yuxu ritmini poza bilər.

3. Ətraf mühit amilləri: Uşağın yatdığı mühitin rahat olmaması (səs-küy, çox işıq, yüksək temperatur) və ya telefon, planşet, televiziya həddindən artıq istifadə yuxu problemlərinə səbəb ola bilər.

Psixoloqlar bildirir ki, valideynlər daimi yuxu rejimi yaratmalıdır. Uşaqların müəyyən bir saatda yatması və eyni saatda oyanması vacibdir. Daimi rejim uşağın bədən saatını nizamlayır. Uşağın yatdığı otaq qaranlıq, sakit və rahat temperaturda olmalıdır. Yatmadan ən azı bir saat əvvəl uşaqları ekranlardan uzaqlaşdırmaq lazımdır. Gündəlik fiziki fəaliyyət uşağın yorulmasını və daha yaxşı yatmasını təmin edə bilər. Yatmadan əvvəl ağır və şəkərli qidalar vermək olmaz. Əgər uşaq qorxular və ya narahatlıqlarla üzləşirsə, onu dinləyin və dəstək verin. Lazım gələrsə, mütəxəssisə müraciət edilməlidir.

Yuxu ehtiyacı isə uşağın yaşına görə dəyişir. Məktəbəqədər uşaqlarda yuxu xüsusilə vacibdir. 3-5 yaşlı uşaq üçün 13-14 saat olduğu halda, 6-8 yaşlı uşaq üçün 10-12 saatdır. Uşağa müntəzəm yuxu ver-dişləri qazandırmaq vacibdir. 4-5

Uşaq və gənclər

ÜSAVAT
N 215 (8825) 27 noyabr 2025

Uşaqların yuxusu niyə arşa çəkilib?

Yuxusuzluğu aradan qaldırmağın yolu dərmandırımı...

nağıl danışmaq və yuxuya gedənə qədər rahatlaşdırıcı musiqi dinləmək onun yuxuya getməsinə asanlaşdırır.

Bundan əlavə, uşağı yatağa qoyduqdan sonra gün haqqında söhbət etmək də kömək edə bilər. Uşağın yatmadan əvvəl aktiv oyunlar oynamaması və emosional gərginlik yaşamaması vacibdir. İsti vannə, zəif səssiz otaq uşağın rahatlamasına kömək edə bilər. Uşağın fiziki və emosional ehtiyaclarını ödəmək yuxuya getməyi asanlaşdıracaq. Uşaqla keyfiyyətli vaxt keçirmək, bütün vərdişləri əldə etməklə yanaşı, yuxu vərdişlərinin də qazanılmasında vacibdir.

Uşağın öz yatağında yatması, tək yatması bir müddət çəke bilər. Bu dövrdə ilk növbədə onu tək yatmağa öyrətmək lazımdır. Valideynlərini görə bilməmək narahatlığı ilə yatmaqda ısrar edərsə, qısa müddətə onun otağına gedəcəyinizi söyləmək işini asanlaşdırır. Bəzi valideynlər isə uşağı yatırırsa, növbəti gecə onu təkbaşına yatmağa təşviq etmək vacibdir, valideynlər onun yanına gəldikdə, valideynlər uşağı yendən yatağına götürürlər və oyananda uşaq özünü öz otağında və çarpayısında görür. Əgər uşaq 2 yaşından sonra anası ilə yatırırsa, əsas problem uşağın anasından asılı olmasıdır. Bu vəziyyətin həlli uşağın gələcəkdə yaşaya biləcəyi problemlərin qarşısının alınması baxımından əhəmiyyətlidir.

Yatmaq istəməmə səbəblərini (qorxu, yorğunluq, enerji, valideynləri görmək istəyi və s.) araşdırmaq və bu səbəblərə həll yolları yaratmaq vacibdir. Məsələn, uşaq pis yuxular gördüyünü dedikdə bir müddət onunla qalmaq və ya sevimli oyuncağını vermək uşağın narahatlığını azaltmağa kömək edə bilər.

aylıq yaşlarından başlayaraq uşağın eyni yerdə və eyni vaxtda yatdırılması yuxu vərdişlərinin mənimsənilməsinə asanlaşdıracaq. Yatmaq vərdişinə yiyələnmək iki ildən çox vaxt aparır. Valideynlərin qətiyyətli münasibəti bu vərdişi qazandırmaya kömək edəcəkdir.

Uşaqlarda yuxu problemləri səbəbləri:

Nəzarət ehtiyacı: uşaq valideynlərinin zülmkar münasibətinə cavab olaraq yatmaqdan imtina edə bilər.

Erkən dövrdə valideynlərin münasibəti: yatma mühitinin və saatlarının davamlı dəyişməsi uşağın narahatlığını artırır. Düzənsizlik sonrakı yaşlarda yuxu vərdişlərinə təsir edə bilər.

Ananın qeyri-kafi olması və ya olmaması: körpənin tələblərini anlama bilməyən və ya körpənin tələbləri qarşısında qeyri-kafi olan və psixi problemləri olan ananın davranışları da körpənin yuxu vərdişlərinə təsir edə bilər.

Diqqət çəkmək istəməsi: ailədaxili zorakılıq, valideyn mübahisələri: valideyn mübahisələri uşağa travmatik təsirlər yarada, qorxuya səbəb ola bilər

və yuxu problemlərinə səbəb ola bilər.

Qaranlıq qorxusu: uşağın təxəyyülü çox güclüdür. Xəyali dostlar qorxulu ssenarilər yarada bilər. Uşaq realıqla fantaziyani ayırd edə bilməyə bilər. Yatağın altından bir canavar çıxacaq, qaranlıqda ona doğru bir şey gələcək, pis adamlar onu qaçıracıqlar deyər yatmağa müqavimət göstərə bilər.

Qorxulu yuxular: 2-5 yaş arası uşaqlarda görülə bilər. Çox vaxt uşaq qorxulu yuxu görəndə oyanmır, oyananda yuxunu xatırlayır, ancaq izah edə, təsvir edə bilmir. Uşaqlar qorxulu yuxular görməmək üçün yatmağa müqavimət göstərirlər.

Gecə "terrorlarına" daha çox 5-12 yaş arası uşaqlarda rast gəlinir. Uşaq gecə saatlarında ağlayaraq oyanır. Nəfəs almada çətinlik, həddindən artıq tərləmə, böyük bir qorxu vəziyyəti görülür. Ancaq soruşanda heç nə xatırlamır. Bu vəziyyətin bir çox səbəbi ola bilər. O, arzuolunmaz, qorxulu, narahat edici bir vəziyyətlə üzləşmiş ola bilər. Xüsusilə 5-15 yaş arası uşaqlarda yataqdan qalxıb yeriməyə tez-tez rast gəlinir.

Fiziki və emosional ehtiyacların ödənilməməsi

Uşaqda xəstəliyin olması: uşağın qarşılaşdığı və ya dərman qəbul etdiyi hər hansı bir xəstəlik yuxu rejiminə də təsir edə bilər.

Uşaqlarda yuxu vərdişini qazandırmaq üçün uşaq həkiminə tövsiyə edilir?

Yuxu vərdişi qazandırmaq üçün valideynlərin razılığı vacibdir. Valideynlər möhkəm və ardıcıl olmalıdırlar. Uşaq əvvəlcə yatmaq istəməyə bilər, tək yatmaq istəməyə bilər. Bu gözəllənən prosesdir. Bu vəziyyət qarşısında valideynlər panikaya düşməməli və qətiyyətli mövqe tutmalıdırlar. Uşağın ailənin yaşayış tərzinə uyğun olaraq ardıcıl yuxu vaxtının olması vacibdir. Evə gələn qonaqlar və ziyarətlər zamanı bu yuxu vaxtı mümkün qədər dəyişməməlidir. Körpələr yuxu rejiminə görə valideynlərini modeləşdirirlər. Valideynləri gec yatan körpə bir müddət sonra vəziyyəti dərk etdikdə, valideynlərinin özünə nümunə götürərək gec yatmağa meylli ola bilər. Uşağı yatmadan əvvəl otağına aparmaq lazımdır. Uşağa

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyəsi əsasında nəşr olunur. Yazını hazırladı: Sevinc TELMANQIZI

Azərbaycanda həqiqi hərbi xidmət yaşı azaldılacaq?

Ekspertlər bunu istisna etmir, ödənişli və müqavilə əsasında hərbi xidməti də mümkün sayırlar

Bir sıra ölkələrdə həqiqi hərbi xidmət müddəti azaldılır. Qonşu Ermənistanda da belə bir qərar qəbul edildi. Azərbaycan da həqiqi hərbi xidmət keçmə müddətinin azaldılması ilə bağlı mütəmadi müzakirələr gedir, təkliflər səsləndirilir.

Hazırda Azərbaycanda ali təhsilli şəxslər 1 il, ali təhsilli olmayan gənclər isə 1 il 6 ay həqiqi hərbi xidmət keçirlər. Ölkədə həqiqi hərbi xidmət keçmə müddətinin azaldılmasına ehtiyac varmı?

Modern.az-a açıqlamasında **Milli Məclisin Müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsinin üzvü Aydın Mirzəzadə** bildirib ki, Azərbaycanda həqiqi hərbi xidmət müddəti optimaldır: "Ermənistanda hərbi xidmət keçmə müddəti Azərbaycanla müqayisədə 6 ay çox idi. Onlar bu müddəti azaltmaqla Azərbaycana uyğunlaşdırırlar. Hazırda ölkəmizdə ali təhsillilər 1 il, ali təhsilli olmayanlar isə 1 il 6 ay hərbi xidmət keçirlər. Bu baxımdan, Azərbaycanda həqiqi hərbi xidmət müddəti optimal-

dır. Hesab edirəm ki, hələlik bu müddət qalacaq".

Deputata görə, müəyyən şərtlər baş tutsa, belə bir addım atıla bilər: "Bəlkə hərbi xidmət müddətinin azaldılması nə vaxtsa baş tutacaq. Lakin bu gələcəyin işidir. Regionda gedən proseslər, bizə qonşu olan bölgələrdə hərbi təhlükənin azalması baş tutsa, buna gedilə bilər. Onu da deyim ki, Azərbaycanda gənclər arasında hərbi sahəyə böyük maraq var. Hərbi xidmətdən yayınma demək olar ki, yoxdur. Bu bir şərəf məsələsi sayılır".

Hərbi ekspert Ədalət Verdiyev söyləyib ki, **Azərbaycanda da həqiqi hərbi xidmət müddətinin azaldılması mümkündür:** "Lakin bunun üçün ilk növbədə Azərbaycanla Ermənistan sülh sazişini imza-

lamalı, ətrafda baş verən münaqişələrin, təhdidlərin miqyası nəzərə alınmalıdır. İstenilən halda Azərbaycan gələcək perspektivdə daha kompakt və peşəkar ordu saxlamaq niyyətindədir. Bu da türk ordu modelinə keçid prosesinin bir hissəsi kimi nəzərdə tutulur".

Ədalət Verdiyev **Azərbaycanda, Türkiyədə olduğu kimi, ödənişli hərbi xidmətə ke-**

çidin tətbiq edilib-edilməyəcəyindən də danışır: "Azərbaycanda ödənişli hərbi xidmət o zaman mümkün olacaq ki, hərbi xidmətə çağırılan heyətə ehtiyac duyulan heyət arasında fərq yaranacaq. Tələbatımızdan artıq çağırışçı olarsa, bu məsələyə baxa bilərik. Hazırda bu istiqamətdə müzakirələrin olduğunu müşahidə etmərəm".

Hərbi ekspert Telman

Qasımlı deyib ki, Azərbaycanda hərbi xidmət müddətinin azaldılması lazımdır: "Biz torpaqlarımızı işğaldan azad etmişik, suverenliyimiz bərpa olunub. Buna görə də indiki sayda şəxsi heyətin hərbi qulluğa çağırılmasına ehtiyac yoxdur. Hərbi hissələrə gedəndə də bunu müşahidə etmək olur. Görürsən ki, keyli sayda şəxsi heyət var, amma boşluqdan

bilirlər neyləsinlər, bütün gün o başa-başa yürüyürlər. Ona görə də getdikcə ordunu müqaviləli sistemə keçirmək lazımdır. Əslində yeniyetməni 18 yaşında anasından ayırırsan. Dünyanı dərk etməmiş, oyuncaq avtomatla oynayan uşağı göndəririk orduya ki, get, ağır çətinliklərdə formalaş. Bu, bir az düzgün deyil. Uşağın həm təhsili, həm də bir sıra şeyləri yarımçıq qalır".

Ekspertin fikrincə, ordu da xidmət müqaviləli əsasda olmalıdır: "Bu baxımdan ordunu müqaviləli sistemə keçirmək lazımdır. Kim istəyirsə, 17-18 yaşına çatanda dövlətlə müqavilə imzalasın, 5 il xidmət çəksin. Bu 5 ildə o, kifayət qədər təcrübə toplamış, yetişmiş şəxs çevriləcək. Ali təhsillilər 1, ali təhsilli olmayanlar 1 il 6 ay xidmət keçirlər. 1 il 6 ayda bu uşaqlar nə öyrənəcək? Olmazdı, bu uşaq gedib təhsilini davam etdirəydi? Sayı, müddəti azaltmaq lazımdır. Yenə deyirəm, Türkiyə sistemində keçmək lazımdır. Yoxsa 18 yaşlı uşaqlar keçid dövründə olurlar. Ona görə də problemlər çox olur, dözə bilmirlər. Sümükləri tam bərki-məyib. Qoy universiteti bitirdikdən sonra gedib rahat hərbi xidmət keçsinlər".

Abakanda Stalinin heykəli: Xakasiyada qalmaqallı təşəbbüs gündəmdə

Xakasiyanın paytaxtı Abakanda İosif Stalinin heykəlinin ucaldılması təşəbbüsü yenidən müzakirələrə səbəb olub.

Musavat.com xəbər verir ki, "Müharibə Uşaqları" adlı ümumrusiya təşkilatı şəhər administrasiyasına müraciət edərək Qələbə Parkında bu məqsədlə torpaq sahəsi ayrılmasını tələb edib.

Xakasiyanın başçısı Valentin Konovalov məsələ ilə bağlı açıq şəkildə dəstəyini ifadə edib: "Stalinin heykəlinin ucaldılması təklifini məntiqli hesab edirəm. Biz öz tariximizə hörmətlə yanaşmalıyıq. Düşünürəm ki, Xakasiyanın əhalisinin böyük əksəriyyəti bunu dəstəkləyir. Amma Abakan administrasiyasının başqa mövqeyi varsa, gerek sakinlərimizin fikri soruşulsun".

Bu məqsədlə o, Xakasiyanın İctimai Palatasına xalq səsvərməsinin təşkili ilə bağlı təkliflər hazırlamağı tapşırıb.

Rusiya mediasının məlumatına görə, Abakanın meri Aleksey Lyomin heykəl üçün sahə ayrılması ilə bağlı əvvəl dəfələrlə müraciət alıb, lakin hər dəfə rədd cavabı verilib. Rədd edilmə səbəbi kimi isə "Stalinin tiran olması" göstərilib.

□ Musavat.com

Tanınmış aktrisa hoteldə hussuz vəziyyətdə tapıldı

Amerikalı aktrisa, 1990-cı illərin sonunda seks simvolu Tara Rid Çikaqoda hoteldə hussuz vəziyyətdə tapılıb.

Axşam.az xəbər verir ki, 50 yaşlı aktrisa xəstəxanaya yerləşdirilib. Onun internetdə yayılan görüntülərində danışmaqda çətinlik çəkdiyi, ayaqüstə dura bilmədiyi əks olunub.

Hadisə ictimailəşdikdən sonra Tara Rid açıqlama yazaraq, barda olarkən naməlum şəxslər tərəfindən içkisinə nəşə qatıldığını iddia edib. Onun sözlərinə görə, o, şənbə günü gecə hoteldə yerləşdikdən sonra içki içmək üçün bara düşüb. Siqaret çəkmək üçün lobbaya çıxdığı zaman bir qrup yutub kontent yaradıcısı ilə qarşılaşıb və onlardan biri ona qoşulub. Bara qayıtdıqda isə içkisinin üzərinə salftəle örtüldüyünü görüb. Rid bildirir ki, içkini qəbul etdikdən sonra xatırladığı növbəti an xəstəxanada ayılması olub.

Aktrisa başına gələn hadisənin araşdırılmasını istəyərək, təhlükəsizlik xidmətlərinə müraciət edib.

"Efirə çıxıb qeybət etmək istəmirəm" - Səmrə

"Avroviziya" təmsilçimiz Səmrə Rəhimli efirlərdən uzaqlaşmasından danışdı. Musavat.com xəbər verir ki, Səmrə bu barədə "Pərvizə görə" layihəsində danışdı.

O deyib ki, verilişlər mövzusunda seçicidir: "Efirdən uzaq gəzməyimin səbəbi budur ki... Düşünürəm, artist öz işləri ilə müzakirə olunmalıdır, efirə çıxırsa, işlərindən, yaradıcılığından danışmalıdır. Efirə çıxıb qeybət etmək, kiminsə haqqında danışmaq, başqa qalmaqala münasibət bildirmək istəmirəm. Hərdən olur, bilmirəm, söhbət nədən gedir, onu elə sual verirlər ki, sən cavab vermiş kimi çıxırsan. Efir üçün seçici davranıram, söhbət edə biləcəyim platforma olmalıdır. Yaxşı verilişlər, yaxşı aparıcılar var. Amma elə proqramlar və aparıcılar var ki, onunla dünyagörüşümüz, danışacağımız mövzu üst-üstə düşmür, toqquşmur. Nədən söhbət edək?"

Rənglərin insan həyatına gətirdiyi sehrli nüanslar var - bəzən parlaq bir ton gözümüzə sönür, bəzən də ən qaranlıq məqamdan yeni bir işıq, yeni bir palitra doğur. Tale də elə budur: özünəməxsus, gözənlilməz və heç vaxt təkrarlanmayan. Gənc rəssam Əli İskəndərlinin həyat hekayəsi isə bu qəribəliyin ən canlı nümunələrindəndir.

Əli dünyaya gələndə hər şey adi görünürdü, lakin aylardan sonra ailə hiss etməyə başladı ki, o, səsləri eşitmir. Ətraf aləmin səsləri ona çatmasa da, rəngləri duymaq, işığı hiss etmək kimi qeyri-adi bir qabiliyyəti vardı. Bu əngəl onun yolunu bağlamadı, əksinə, həyatına açılan yeni qapı oldu. Əvvəl anası Xatirə xanımın dəstəyi, sonra isə özünün inadkarlığı və iradəsi ilə qarşısına çıxan bütün maneələri aşmağı bacardı.

Uşaq bağçasından tutmuş məktəb illərinə qədər bir çox çətinlik yaşasa da, Əli heç vaxt geri çəkilmədi. Onun üçün rənglər, sadəcə, bir alət deyil, dünyanı duyma üsuludur. Bu duyumu onu nəinki cəmiyyətin stereotiplərindən kənara çıxartdı, hətta seçilmiş bir istedad kimi irəliyə daşdı.

Bu gün söhbət etdiyim gənc artıq nüfuzlu yarışmaların laureatıdır, sərgilərin iştirakçısıdır və ən əsası, öz həyatını rənglərin dili ilə yazmağı bacaran bir sənətkardır.

Müsaibimiz Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının tələbəsi, gənc rəssam Əli İskəndərliyə.

- İlk olaraq sizi tanıyaq... Bizə özünüz haqqında danışın.

- Mən, Əli Zəka (Əli İskəndərli) 2003-cü il noyabrın 18-də Bakı şəhərində anadan olmuşam. Ailəmiz 3 nəfərdən ibarətdir: anam, mən və bacım. 2010-2019-cu illərdə Xətai rayonu, 55 sayılı tam orta məktəbdə təhsil almışam. Mən dünyaya qüsursuz gəldim. Amma qısa vaxtdan sonra - 8 aylığımda anam mənim səse reaksiya vermədiyimi hiss edib. Və o zamandan anamın həyatla mübarizəsi başlayıb. Anam mənim təhsilli, savadlı bir insan kimi yetişdirməyə çalışdı. O, mənə heç vaxt qüsurlu və əngəlli hesab etmədi. Anam mənə təhsil verib, öyrəlib. O, çox fədakarlıq, dünyanın ən yaxşı analarından biridir.

Hazırda Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasının "Təsviri sənət və sənətsünaslıq" fakültəsinin "Sənətsünaslıq (İncəsənət əsərlərinin bərpası və ekspertizası) ixtisasının III kurs tələbəsiyəm. Bu yola isə lap kiçik yaşlarımda başladım. 4 yaşıma olarkən anam mənə bir albom və sadə kərandaşlar hədiyyə etdi. İlk vaxtlarda cizgi film qəhrəmanlarını çəkirdim. Bundan sonra anam mənə rəsm dərnəyinə qoydu. O zaman dərnəyin rəhbəri Nərimin Abdullayeva idi. O mənə çox dəstək olurdu. Dərnekə artıq rəs-

Kreditlə oxuyan rəssam - tələbənin həyat hekayəsi

samlığın ilk sirlərini öyrənməyə başladım.

- Eşitmə qüsurunuz olduğunu dediniz. Amma təbiətə, onun səsinə bağlı insansınız. Rəsmlərinizdə təbiətə yer verirsiniz. Təbiəti necə duyursunuz?

- Bəli, mən eşitmə məhdudiyyətiyəm. Amma mən səsiz qalmadım. İlk vaxtlarda anam mənim səsim, sözüm, eşitməm oldu. O, mənə həmişə inandı. Eşitmə cihazı taxıldıqdan sonra səslər gəlməyə başladı və mən bu səslərə heyran oldum. Rəngarəng təbiət mənzərələri, ağaclar, güllər, dağlar və s. çəkməyə başladım. Təbiətə aid olan tabloda içərisində idealıma görə rəsm çəkməyə başlamışam. Mən duyğularımı daha çox təbiətdə gördükdən sonra artıq etüd çəkməyə başladım.

- Ən böyük arzunuz nədir? Akademiyamı bitirdikdən sonra rəssam kimi çalışmaq istəyirsiniz, yoxsa xaricdə təhsilinizi davam etdirmək?

- Ən böyük arzum incəsənət növlərindən biri olan təsviri sənətin sahələri (qrafika, rəngkarlıq, heykəltəraşlıq, dekorativ tətbiqi sənət, memarlıq, dizayner) üzrə peşəkar bir kadr olmaq idi. Allah mənə arzuma qovuşdurdu. Mən Rəssamlıq Akademiyasına qəbul oldum və sənətsünaslıq ixtisasını seçdim. Buna görə çox sevinirdim. Hazırda bu ixtisas üzrə təhsil alıram və gələcəkdə təsviri sənət sahələrində hərtərəfli qabiliyyəti olacağıma və inkişaf edəcəyimə inanıram. Akademiyamı bitirdikdən sonra nə magistratura dərəcəsi qazanmaq, nə də xaricdə təhsil almaq fikrində deyiləm.

- Yerli və xarici rəssamlardan kimi özünü kumir görürsünüz. Ən çox hansı əsəri bəyənirsiniz?

- Kumirim yerli rəssam Əzim Əzimzadə və xarici rəssam Leonardo da Vinçidir. Ölkəmizin karikaturaçılarından biri və bu sənətin banisi Ə.Əzimzadənin əsərləri ilə çox maraqlanıram. Mən özümü onun davamçısı kimi görürəm. Leonardo da Vinçinin hərtərəfli inkişaf etmiş bir rəssam idi. Ona görə əsərləri çox möhtəşəm idi. Mən bu əsərləri çox təhlil edirəm. Mən özümü onun da davamçısı hesab edirəm. Çünki onun rəssamlıq yoluna daha yaxınam.

- Əsərlərinizdə daha çox hansı mövzuya yer verirsiniz? Çəkdiqlərinizdən satdığınız olubmu? Neçəyə başa gəlib?

- Mən rəngkarlıq və qrafika növləri üzrə mənzərə, portret, natüramort, animalist, marina, karikatura, məişət janrlarında rəsmləri daha çox çəkmişəm. Bəli, mənim xeyli sayda əsərlərim satılıb. Amma satırdan əvvəl sərgilərdə nümayiş olunub.

Əsərlər müxtəlif qiymətlərə satılıb. Ümumiləşdirsək, 250 AZN civarında satılıb.

- Yaxşı rəssam ilk növbədə nəyi duymalıdır?

- Rəssam əvvəlcə gördüyü hadisələri, aldığı məlumatları, hiss və duyğularını qavramalıdır.

- Akademiyada təhsil alırımsız, təhsil haqqını ödəməkdə çətinlik çəkmirsiniz ki?

- Mən ali məktəbə ödənişli əsaslarla qəbul olundum. Təəssüf ki, ödənişlə bağlı çətinliyimiz yarandı. Ödəniş etmək üçün heç bir imkanımız yox idi. Mən isə təhsilimi davam etdirmək, rəssamlığın sirlərini artıq akademik səviyyədə almaq istəyirdim. Buna görə Təhsil Tələbə Kredit Fonduna müraciət etməli olduq. İnşallah, akademiyamı bitirdikdən sonra təhsil haqqını ödəməyə ümidliyəm.

- Bəzən hansısa fiziki qüsuru olan insanlar cəmiyyətə atılmaq, aktiv həyat yaşamaq istəmirlər, özlərini qapanırlar. Onlara nə deyirdiniz?

- Mən cəmiyyətdə fiziki məhdudiyyəti olan insanlara onların kölgədə qalmaması, özlərini və şəxsi bacarıqlarını inkişaf etdirmələri üçün dəstək olmalı və cəmiyyətdə münasibətlərini qurmağa kömək etməliyəm. Hər kəs onlara öyüd-nəsihət verməli, dəstək olmalıdır. Çünki onlar digər insanlardan fərqlənməməli, cəmiyyətdə, təhsildə, məişətdə geri qalmamalı və çətin də olsa hədəflərinə doğru getməlidirlər.

Mən gələcəkdə sevdiyim işdə çalışmaq, cəmiyyətə faydalı bir insan olmaq istəyirəm. Gələcəkdə özümü sənətimdə uğurlu, insanlara kömək edən bir xeyriyyəçi kimi görmək istəyirəm.

□ Səhənə RƏHİMLİ, "Yeni Musavat"

Son vaxtlar Azərbaycanda qəfildən dünyasını dəyişənlərin sayı artmaqdadır. Xüsusən də bu kimi hadisələr avtobus dayanacaqlarında və iş yerlərində baş verir. Noyabrın 23-də paytaxtın Biləcəri qəsəbəsində dayanacaqda ölüm faktı qeydə alınıb. Şirvan şəhər sakini 1966-cı il təvəllüdlü Elşən Əlikram oğlu Quliyev avtobus dayanacağına qəflətən ölüb. Müayinə zamanı onun infarktdan vəfat etdiyi bildirilib.

Sabunçu rayonunun Bakıxanov qəsəbəsində yerləşən "Bəyaz" şadlıq sarayında isə Gürcüstan vətəndaşı 49 yaşlı Dursun Məmmədov rəqs edərkən qəfil yığılıb və həyatını itirib. Onun da ürək problemi səbəbilə vəfat etdiyi məlum olub.

Qəfil ölüm hallarının yaranmasına gətirən səbəbləri necə sıralamaq olar? İnsanlar daha çox nələrə diqqət etməlidir?

Rəsmi qurumların açıqlamalarına nəzər salsaq, Azərbaycanda son illərdə ürək-damar sistemi xəstəliklərindən ölüm göstəriciləri ümumi ölüm səbəbləri arasında ən yüksək paya sahib olaraq qalır. Mövcud statistikalara görə, ölkədə ölüm hallarının təxminən 55-60 faizi məhz bu xəstəliklərin payına düşür. Açıq mənbələrdən toplanan məlumatlar ürək və qan dövranı sistemi problemlərinin uzun illərdir əsas sağlamlıq yükü yaratdığını göstərir.

Ötən il ölkədə qan dövranı sistemi xəstəliklərindən 33 min 289 ölüm qeydə alınıb. Bəzi illər üzrə hər 100 min nəfərə düşən ölüm nisbətləri də açıqlanıb. Məsələn, 2015-ci ildə bu nisbət 344,5, 2016-cı ildə 353,7, 2017-ci ildə isə 345,8 olaraq göstərilib.

Statistikalar ümumilikdə onu göstərir ki, ürək-damar sistemi xəstəlikləri Azərbaycanda uzun illərdir ölümün əsas səbəbləri arasında sabit şəkildə ilk sıradadır. Bununla belə, "qəfil ürək ölümü" kimi spesifik kateqoriya dövlət statistikasında ayrıca göstərilir.

Bu hal ritm pozuntuları, mədəcik fibrilasiyası və qəfil ürək dayanması kimi xüsusi səbəblərdən baş verdiyinə görə ümumi ürək-damar xəstəlikləri qrupunda itir.

Kardioloq, professor İdris Xəlilov "Yeni Məşavət"ə mövzu ilə bağlı deyib ki, bütün doğulan uşaqlar ana bətnində olarkən anadangəlmə ürək qüsurlarının aşkarlanması məqsədilə exokardiografiya (EXO) müayinəsindən keçirilir. Sonrakı yaş dövrlərində isə EKQ və digər kardioloji müayinələrin aparılması vacib sayılır. Həkim xüsusilə 35 yaşdan yuxarı insanların və idmanla məşğul olmaq istəyən şəxslərin müntəzəm "check-up"dan keçməsinin önəmini vurğulayır: "Qəfil ürək ölümü çox müxtəlif səbəblərdən baş verə bilər və ən çox ürəyin işemik xəstəliyi ilə əlaqələndirilir. Bu hallar adətən 1-2 saat ərzində qəfil şəkildə baş verir və çox vaxt mədəciklərin fibrilasiyası nəticəsində ürəyin dayanması ilə müşahidə olunur".

Professor qəfil ürək ölümünün daha çox rast gəlinən kateqoriyalarını da açıqlayıb. Onun sözlərinə görə, ürək xəstəliyi olan şəxslər ən yüksək risk qrupuna daxildir və belə halların təxminən 80%-i ürək damarlarının daralması ilə bağlı olur. Həkim qeyd edir ki, gizli ürək xəstəliyi olan, lakin müayinədən yayınan insanlar da risk altındadır. Bu şəxslər çox vaxt həkimə müraciət etmək əvəzinə qeyri-tibbi üsullara üstünlük verirlər. Bəzi ürək ritmi və keçirici-

Qəfil ölümlər artır - ürək "yaşa hələ" demir

Mütəxəssislərə görə, kişilər bütün yaş qruplarında qadınlarla müqayisədə daha yüksək qəfil ölüm riski daşıyır; "40 yaşdan sonra..."

lik pozuntularının tranzitor xarakterli olması səbəbindən onlar müayinələr zamanı aşkarlanmayaraq qəfil ürək ölümü riskini artırır. Bu qrup pozuntulara səyirici aritmiyalar, ventrikulyar ekstrasistolalar, Bruqada sindromu və digər ritm patologiyaları daxildir. Qəfil ürək ölümü bəzən tam sağlam görünən şəxslərdə də, xüsusilə idmançılarda fizi-

ki və emosional yüklənmənin yüksək olduğu hallarda baş verə bilər.

İdris Xəlilov yaşa görə dəyişən statistikanı da təqdim edib. Onun bildirdiyinə görə, 18 yaşadək olan qrupda qəfil ürək ölümü ildə 100.000 nəfərə 1-2 hal təşkil edir və əsas səbəblər anadangəlmə ürək xəstəlikləri və genetik sindromlardır:

"18-35 yaş aralığında bu göstərici ildə 100.000 nəfərə 2-5 haldır. 35-65 yaş qrupunda isə qəfil ürək ölümünün yayılma tezliyi xeyli artır - ildə 100.000 nəfərə 50-100 hal müşahidə olunur. Bu yaşda əsas səbəblər koronar arteriya xəstəliyi, infarkt, ürək çatışmazlığı, həmçinin dərman, narkotik və alkoqolun təsiri ilə bağlıdır. 65 yaşdan yuxarı

şəxslərdə ən yüksək insident qeydə alınır - ildə 100.000 nəfərə 150-200-dən çox hal".

Həkim vurğulayır ki, kişilər bütün yaş qruplarında qadınlarla müqayisədə daha yüksək qəfil ürək ölümü riski daşıyırlar. Bu fərqi yaranmasında zərərli veridilər, fiziki aktivliyin azlığı, hipertoniya, şəkərli diabet, piylənmə və ailəvi risk faktorları mühüm rol oynayır.

Professor profilaktik tədbirlərin vaxtında görülməsinin vacibliyini də qeyd edir. O, 40 yaşdan sonra müntəzəm kardioloji müayinələrin aparılmasını, ürək, qarın və ya kürək nahiyyəsində yaranan hər hansı diskomfortda həkimə müraciəti, risk faktorlarının düzgün idarə edilməsini, genetik xəstəliklərin skrininginin həyata keçirilməsini və yüksək riskli xəstələrdə implantasiya olunan kardioverter-defibrillatordan (ICD) istifadə olunmasını tövsiyə edir.

□ **Afaq MİRAYIQ,**
"Yeni Məşavət"

"Quş qripi" ilk dəfə insan öldürdü - Azərbaycana təhlükə?

Bu hadisə dövlətlərin hazırlıq səviyyəsinin yenidən qiymətləndirilməsi və risklərə qarşı vaxtında tədbirlər görülməsi üçün ciddi xəbərdarlıqdır

ABŞ-nin Vaşinqton ştatında dünyada ilk dəfə H5N5 ştamından insan ölümü qeydə alınıb. "Euronews" xəbər verir ki, o, ciddi sağlamlıq problemləri olan yaşlı adam olub.

Hakimiyyət orqanlarının məlumatına görə, xəstənin həyatında müxtəlif növ quşların kiçik sürüsü tapılıb. Ailə üzvlərinin şəxsiyyəti məxfilik səbəbindən açıqlanmır.

Bu günə qədər ABŞ-də son bir il yarım ərzində qeydə alınan təxminən 70 insan yoluxma halının hamısı H5N1 ştamı ilə əlaqələndirilib. Vaşinqtonda baş verən ölüm yeni bir mərhələni qeydə alır: əvvəllər yalnız heyvanlarda aşkar edilən H5N5 virusu ilk dəfə insanlarda aşkar edilib.

Lakin səhiyyə rəsmiləri ictimaiyyət üçün riskin aşağı olduğunu vurğulayıblar. Bildirilib ki, xəstə ilə təmasda olan heç kimdə test müsbət çıxmıy və virusun insandan insana ötürülməsinə dair dəlil yoxdur.

Azərbaycan bu olaydan hansı nəticəni çıxarmalıdır?

Məlumat üçün bildirik ki, H5N5 yüksək patogen "quş qripi" viruslarından biridir və əsasən quşlarda rast gəlinir. İnsanda ilk dəfə aşkar edilməsi çox nadir haldır və hazırda insanlarda geniş yayılmadığı üçün simptomlar barədə məlumatlar əsasən digər oxşar

"quş qripi" viruslarının (H5N1, H5N6 və s.) klinik mənzərələrinə əsaslanır. H5N5 haqqında elmi məlumatlar əsasən heyvanlarda aparılan müşahidələrə söykənir. H5N5 adətən insanlarda geniş yayılmadığı üçün simptomlar barədə məlumatlar əsasən digər oxşar

arasında daha çox aşkarlanır. Vəhşi quşlar virusu əlamətsiz daşıya bilsələr də, ev quşlarında yüksək ölümcüllüklə müşahidə oluna bilər. Virus quşlar arasında sürətlə yayılır və bəzən məməlilərə də keçə bilər, lakin məməlilərdə aşkarlanması çox nadirdir.

İnsanda H5N5-ə yoluxma barədə məlumat az olsa da, oxşar yüksək patogen "quş qripi" viruslarında müşahidə olunan simptomlar adətən yüksək hərarət, öskürək, boğaz ağrısı, halsızlıq, əzələ ağrıları, nəfəs darlığı və ağır hallarda sətəlcəm şəklində özünü göstərir. Nadir hallarda mədə-bağırsaq əlamətləri, göz iltihabı və kəskin tənəffüs çatışmazlığı yaranır. Virus əsasən quşlarla sıx təmasda olan və immun sistemi zəif olan şəxslər üçün risk yaradır.

Tanınmış həkim, professor Adil Qeybullah hesab edir ki, səhiyyənin inkişaf etmiş dövründə xəstəliyi yerindəcə lokallaşdırma bilmək mümkündür və müasir təbabətin əlində xeyli imkan var: "Quş qripi bir müddət idi ki, bəzi yerlərdə yayılmışdı. Hətta Azərbaycana da öz təsirini göstərmişdi. Lakin təbabətin imkanları sayəsində onun qarşısı alındı. Hazırkı situasiyada "quş qripi" mutasiyaya uğrayaraq hava-damcı yolu və digər təmaslarla sürətlə keçmək imkanını qazanarsa, onun geniş epidemiyalar yaratması imkanı realdır. Əks halda, bu cür yoluxmalar geniş arealı əhatə edə bilməz".

Mütəxəssislər bildirirlər ki, quş qripindən insan ölümü global səviyyədə yüksək risk yaratmasa da, dövlətlərin vaxtında profilaktik addımlar at-

masını zəruri edir. Azərbaycan üçün də bu xəbərdarlıq bir neçə əsas istiqamətdə tədbirlərin gücləndirilməsini gündəmə gətirir.

Ekspertlərə görə, ilk növbədə quşçuluq təsərrüfatlarında nəzarət artırılmalıdır. Bu təsərrüfatlarda bios təhlükəsizlik qaydalarına əməl edilməsi ciddi şəkildə yoxlanılmalıdır.

Digər mühüm məsələ erkən aşkarlama və laborator imkanların gücləndirilməsidir.

Heyvanlar üzrə müşahidə sisteminin təkmilləşdirilməsi də prioritet sayılır. Vəhşi quşların, su hövzələrinin ətrafının, kənd təsərrüfatı təsərrüfatlarının və ev quşlarının müntəzəm izlənməsi tövsiyə olunur.

Sərhəd və idxal nəzarətinin gücləndirilməsi də zəruri hesab edilir. İldə minlərlə diri quş və quş məhsulu ölkəyə daxil olur və ekspertlər bu prosesdə profilaktik tədbirlərin artırılmasının vacibliyini qeyd edirlər. Xüsusilə riskli ölkələrdən idxal üçün əlavə yoxlamalar təbiiq edilə bilər. ABŞ rəsmiləri riskin aşağı olduğunu vurğulasa da, mütəxəssislər xatırladırlar ki, virusların mutasiya etmə ehtimalı həmişə mövcuddur. Buna görə də səhiyyə işçilərinin təlimi, profilaktik protokolların yenilənməsi və qoruyucu vasitələrin elə çatandırılması vacibdir.

□ **Afaq MİRAYIQ,**
"Yeni Məşavət"

Milli Məclisin Ailə, Qadın və Uşaq Məsələləri Komitəsinin sədri Hicran Hüseynova parlament iclasında ölkədə çoxdan narahatlıq doğuran bir problemi yenidən gündəmə gətirib. Onun sözlərinə görə, görülən işlərə, sərtləşdirilən qanunvericiliyə baxmayaraq, hələ də zorakılığa məruz qalan qadınlar, erkən nikaha məcbur edilən qızlar var. Komitə sədri bildirib ki, bu, təkcə bir ailənin daxili problemi deyil, bütün cəmiyyət üçün təhlükə mənbəyidir.

Rəsmi göstəricilər də vəziyyətin düşündüyümüzdən ağır olduğunu təsdiqləyir. 2024-cü ildə Azərbaycanda 18 yaşdan aşağı analar tərəfindən dünyaya gətirilən uşaqların sayı 1279-dur. Ondan əvvəlki il bu rəqəm 1742 idi. Rəqəmlərdə müəyyən azalma olsa da, problem hələ də ciddi olaraq qalır. Üstəlik, bu göstəricilər yalnız rəsmi qeydiyyatda düşənlərdir. Azərbaycanda yüzrlərlə dini kəbinlə, rəsmi nikahsız qurulan izdivac var ki, onların heç biri statistikaya düşmür.

Erkən nikah və uşaqlıqda ana olma hallarının ən çox qeydə alındığı rayonlar da belədir. Mərkəzi Aran bölgəsində - Yevlax, Ucar, Kürdəmir xəttində vəziyyət xüsusilə ağırdır. Qarabağ bölgəsi - Ağcabədi, Bərdə eyni şəkildə risk zonasındadır. Qazax-Tovuz istiqamətində Şəmkir, Gədəbəy, Tovuz bu problemdə ön sıralardadır. Lənkəran-Astara və Mil-Muğan bölgələri də illərdir erkən nikah statistikasında geri qalmır. Yalnız bir neçə rayon üzrə erkən doğuşların sayı 150-dən çoxdur.

Bu rəqəmlərin arxasında 12, 13, 14 yaşında zorla ələ verilmiş uşaqlar dayanır. Onların çoxu təhsildən qopur, tam formalaşmadan ana olurlar, psixoloji, fiziki zorakılığın içində yaşayırlar. Ailələr isə çox vaxt bunu "qız uşağını qorumaq", "adət-ənənəyə uyğun davranmaq" kimi təqdim edirlər.

Cinayət Məcəlləsində yetkinlik yaşına çatmamış şəxsi

üstünlük verir.

Mövzu ilə bağlı Azərbaycan Uşaqlar Birliyinin sədri Kəmalə Ağazadə "Yeni Müsavat"a danışib. O bildirib ki, zorla ələ verilmə hallarının qarşısının alınması üçün keçir

qalan rayonlardadır. Bu yerlərdə maariflənmə işləri ya aparılmır, ya da çox zəif aparılır. Azərbaycanda insanlar erkən evlilik və zorla ələ verilmə hallarına şahidlik etsələr də, çox vaxt susurlar. Buna görə

yaşlıların toyuna gedən qonaqlar da cərimələnməli və ya cəzalandırılmalıdır. Çünki qonaqlar bilirlər ki, ələ verilən azyaşlıdır və bu, qanunla qadağandır. Həmçinin ictimai qınağı çox ciddi şəkildə forma

şəksinə düşən işi icra etməlidir. Məktəb də buna görə cavabdehdir, yerli icraedici orqanlar da. Erkən nikahlara görə təkcə qarşı tərəflər deyil, xəbəri bilib gizlədənlər, əlaqədar qurumları xəbərdar etmə

Komitə sədrindən SOS: zorla ələ verilən qızlar...

ailə qurmağa məcbur etməyin cəzası 3-4 min manat cərimə və ya 4 ilə qədər həbsdır. Lakin praktika göstərir ki, bu cəzaların tətbiq mexanizmi zəifdir. Çoxları məsuliyyətə cəlb olunmur, çünki faktın aşkarlanmasında çətinlik var, cəmiyyət də bunu "ailədaxili məsələ" kimi ört-basdır etməyə

rilən preventiv tədbirlər kifayət qədər səmərəli deyil: "Biz nə qədər ki, bu tədbirləri bahalı konfrans zallarında, inzibati binalarda zorakılıqla əlaqəsi olmayan adamlarla keçiririk, əlbəttə, bunun effekti olmayacaq. Biz birbaşa hədəflərlə işləməliyik. Hədəflər isə ucqar kəndlər və diqqətdən kənar

də mütəmadi olaraq mübarizə aparmalıyıq. Davamlı olaraq cərimələr tətbiq edilməli və bu, nümayişkarənə olmalıdır. İnsanlar bilir ki, toyuna getdiyi qız azyaşlıdır və zorla ələ verilir, buna baxmayaraq, həmin məclisdə qol qaldırıb oynayırlar və sağlq deyirlər. Toy sahibi, valideynlərə bərabər, az-

laşdırmaq lazımdır".

K.Ağazadə deyir ki, maarifləndirmə tədbirləri azyaşlı qızlardan əlavə valideynlərlə də keçirilməlidir: "Qızları toplayıb "bunu etmək olmaz" deməklə iş bitmir. Biz bu mövzunu analar, atalar və oğlanlarla da işləməliyik. Hər dəfə erkən evlilik, zorla ələ verilmə məsələsi qızlarla görüşdən o tərəfə keçmir. Biz oğlanlarla işləməliyik, onların diqqətini yönəltməliyik ki, oğlum, erkən evlilik olmaz, ailə qurduğun qızın yaşını nəzərə almalısan. Biz qızları maarifləndiririk, ancaq iş bununla bitmir. Bu işdə bütün tərəflərlə çox ciddi maarifləndirmə aparılmalı, cəzalar sərtləşdirilməlidir".

Sosioloq Lalə Mehrallı bildirib ki, bu məsələdə ictimai qınaq güclü olmalıdır: "Qonşuda, qohumda, tanıdığımız ailələrdə erkən nikah ehtimalı varsa, buna hazırlıq aparılmalı, ictimaiyyət olaraq buna qarşı çıxmalı, əlaqədar qurumları xəbərdar edilməlidir. Hər bir vəzifə sahibi, məmur,

yenlər də cəzalanmalıdır.

Problemin qarşısının alınmasına məsul orqanlar maarifləndirici tədbirləri ev-ev, qapı-qapı gəzərək həyata keçirməlidir. İnsanları məlumatlandırmaq vacibdir ki, hansı məsuliyyəti daşıyaçaqlarını bilsinlər.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı xəbərdarlıq edir ki, qızlar 18 yaşına qədər ana olmaq iqtidarında deyillər. Burada orqanizmin fiziki və psixoloji hazırlığı məsələsi nəzərə alınır, çünki 14-16 yaşlı qızların hamilə olması, dünyaya uşaq gətirməsi təhlükəlidir. Bu zaman ana və uşaq ölümü baş verir, ya da dünyaya gələn uşaqlarda müxtəlif psixi və fiziki problemlər olur. Çünki qızların fizioloji cəhətdən formalaşması 18 yaşdan sonra baş verir. Məlumat üçün bildirək ki, son bir neçə ildə 15-18 yaşlı qızların dünyaya gətirdiyi uşaqlar arasında ölüm halları 50 faiz artıb.

□ **Sahənə RƏHİMLİ,** "Yeni Müsavat"

Onlar da pensiyaya daha tez çıxacaq? - çoxuşaqlı ailələr diqqətdə

Üç və daha çox uşağı olan analara erkən, güzəştli şərtlərlə pensiya çıxmaq hüququnun verilməsi təklif olunub. Belə təkliflə Milli Məclisin keçirilən plenar iclasında "Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2026-cı il büdcəsi haqqında" qanun layihəsinin müzakirəsi zamanı deputat Əli Məsimli çıxış edib.

Deputat deyib ki, erkən pensiyaya çıxma məsələsi çox aktualdır: "Bu kontekstdə 5 və daha çox uşağı olan analar bu hüquqdan istifadə edə bilər. Təklif edirəm ki, bu, üç və daha çox uşağa olan analara şamil edilsin. Bu, sosial nöqtəyi-nəzərdən çox ədalətli olar".

Yada salmaq ki, "Əmək pensiyaları haqqında" Qanuna əsasən, hazırda 5 və daha çox uşağı olan şəxslərin güzəştli şərtlərlə (pensiya yaş həddi 5 il azaldılmaqla) pensiyaya çıxmaq hüququ var.

Bəs Əli Məsimlinin təklifi nə dərəcədə reallaşma bilənir? Bu, ölkədə əhali sayının artımına əlavə stimula verə bilərmi? Hansı artımda ki, son illər durğunluq və ya azalma tempi müşahidə olunmaqdadır.

Mövzu ilə bağlı iqtisadçı Natiq Cəfərli "Yeni Müsqa-

vat" a danışib. İqtisadçı qeyd edib ki, ölkədə çoxuşaqlılıq anlayışının dəyişdirilməsinə ehtiyac var: "30-50 il əvvəl 5 uşaq belə çoxuşaqlı hesab edilmirdi; 8-10 uşaq ailələr geniş yayılmışdı. Amma indi həm dünyada, həm də Azərbaycanda çoxuşaqlı ailə modeli əhəmiyyətli dərəcədə dəyişib. Düşünürəm ki, təklif normaldır və 3 uşağı olan anaların belə vaxtından əvvəl pensiyaya çıxmaq hüququ olmalıdır. Bu, sosial ədalət prinsipinə də

uyğundur".

İqtisadçı bununla belə, qeyd edib ki, məsələnin başqa tərəfi də var: "Söhbət işləyən insanlardan gedir, xüsusilə də dövlət büdcəsi təşkilatlarında çalışanlardan. Onlar vaxtından əvvəl pensiyaya çıxmağa hazırdırlarmı və bunu istəyirlərmi? Əgər həmin şəxslərin aldıkları maaş pensiyadan bəzən 2-3 dəfə çox olursa, onların özləri belə təqaüdə çıxmağa tələsmirlər. Xüsusilə də dövlət orqanların-

də çalışanlardan söhbət gedir. Onların da sayı az deyil, təxminən 9 min nəfərdir və onların da böyük əksəriyyəti qadınlardır.

Bu baxımdan məsələ yalnız vaxtından əvvəl pensiyaya çıxmaq hüququ ilə bitmir. Bununla yanaşı, pensiyaların nəzərəcarpacaq dərəcədə artırılması məsələsi də ciddi müzakirə edilməlidir. Çünki əgər maaş-pensiya fərqi bu qədər böyük olaraq qalacaqsa, çoxları üçün vaxtından əvvəl pen-

siyaya çıxmaq, sadəcə, formal hüquq olaraq qalacaq, real seçimə çevrilməyəcək.

Yeni çoxuşaqlı analara erkən pensiya imkanı yaradılması sosial siyasət baxımından müsbət addımdır, amma bunun effektiv olması üçün eyni zamanda pensiya məbləğlərinin də əhəmiyyətli şəkildə artırılması vacibdir".

Məsələ ilə bağlı danışıq-sosioloq Üzeyir Şəfiyev də təklifi təqdir etdiyini deyib: "Bir müddət əvvəl təklif olunmuşdu ki, çoxuşaqlı ailə anlayışı 5 uşaqdan 3 uşağa endirilsin və hazırda 5 uşaq ailələrə təqdim olunan imtiyazlar 3 uşaq ailələrə də şamil edilsin. Bu, maraqlı və əslində zəruri təkliftir. Biz sosioloqlar da dəfələrlə bu fikri səsləndirmişik. Qeyd edirəm ki, belə bir dəyişiklik təbii artımı motivasiya edə bilər. Çünki ailə planlaşdırılmasında gənc ailələr 1-2 uşaqla kifayətlənmək əvəzinə, ən azı 3 uşağa üstünlük verməyə çalışacaqlar ki, çoxuşaqlı ailəyə verilən imtiyazlardan yararlanınsınlar.

Bəs bu təklif nə dərəcədə real görünür? Hesab edirəm ki, bu, dövlətin fiskal siyasətindən və maliyyə imkanlarından birbaşa asılıdır. Maliyyə gücü uyğun olarsa, bu təklif tamamilə həyata keçirilə bilər. Çünki sosial siyasətdə iki vacib prinsip var: əlçatanlıq və davamlılıq".

Sosioloqun fikrincə,

əgər bu addım atılacaqsa, davamlı və uzunmüddətli olmalıdır: "Sosial müdafiə siyasəti yalnız mövcud vəziyyətdə deyil, gələcək nəsillərə də hesablanmalıdır. Təklif yaxşıdır və mən bunu müsbət qiymətləndirirəm. Əgər bu model qəbul olunsaydı, Azərbaycanda ailə planlaşdırılması prosesində ailələrin böyük qismi artıq 3 uşağı hədəf seçəcək.

Lakin əgər dövlətin maliyyə vəziyyəti bu yükü daşımağa imkan verməzsə, bu təklif müəyyən mübahisələr doğura bilər. Çünki hazırda 3-dən çox uşağı olan ailələrin sayı təxminən 110 min civarındadır. İmtiyazların 3 uşaq ailələrə də şamil edilməsi bu rəqəmi daha da artıracaq və bu zaman dövlətin maliyyə gücünün buna yetib-yetməyəcəyi əsas suallardan biri olacaq.

Amma dövlətin strateji hədəfləri baxımından bu addım prioritetdir və müsbət nəticələr verə bilər. Çünki artıq bir neçə ildir ki, ölkədə təbii artımda ləngimə müşahidə edilir. Bu tendensiya davam edərsə, orta perspektivdə həm əhali sayının azalması, həm də keyfiyyətli demoqrafik strukturun zəifləməsi kimi problemlərlə üzləşə bilərik. Bu baxımdan, çoxuşaqlı ailələrin stimullaşdırılması demoqrafik siyasətdə ən effektiv alətlərdən biri kimi görünür".

□ **Xalidə GƏRAY,** "Yeni Müsavat"

Xəbər verildiyi kimi, müğənni Samirə Əfəndi Azad Vətən Partiyasının sədri Akif Nağıni məhkəməyə verəcək. Buna səbəb partiya sədrinin sənətinin ünvanına ağır sözlər işləməsidir.

Məsələ ilə bağlı "Yeni Müsavat"a danışan Akif Nağı deyib ki, Samirə Əfəndi özünə hörmət edirdisə, sosial şəbəkələrdə, mətbuatda insanların onun haqqında nələr dediyinə baxardı. "Əgər o, bunu görmürsə və məni məhkəmə ilə hədələyirsə, demək, reallıq hissini itirib. Hələ bir açıqlamasında deyir ki, mən ora ölkə rəhbərliyinin tapşırığı ilə getmişəm. İndi camaat belə başa düşməlidir ki, bu hərəkəti ölkə rəhbərliyinin tapşırığı ilə edib? Sən kimsən ki, sənə ölkə rəhbərliyi belə bir tapşırıq versin".

A.Nağı müğənninin qazi qızı olması məsələsinə də şübhə ilə yanaşdığını deyib: "Deyirlər ki, qazi qızıdır. Mən inanmıram ki, bir qazi qızı bu cür hərəkət etsin. Qazinin qızıdırsa, çıxsın ortaya, desin ki, qızı düz edir, yoxsa səhv edir. "Qazi qızıyam" deyir, amma qazi atasının nə adını, nə familiyasını, harada döyüşüb, döyüş yoldaşları kim olub, bu haqda heç nə demir".

Xatırladaq ki, Qazaxıstanın paytaxtı Astana şəhərində beynəlxalq musiqi müsabiqəsində Azərbaycanı münisflər heyətində təmsil edən müğənni Samirə Əfəndi Ermənistan iştirakçısı Saro Gevorkyana 12 bal verib və daha sonra onu

qucaqlayaraq təbrik edib.

Samirə Əfəndinin məhkəmə iddiasının perspektivi barədə danışan hüquqşünas Rəmil Süleymanovun sözlərinə görə, insanların öz hisslərini bildirməsi, istənilən mənfi və ya müsbət davranışları, emosiyaları şəxsin hüquqlarının pozulmasına səbəb ola bilməz: "Biz istəsək də, istəməsək də, hər kəsin hüquqları var və həmin hüquqlara hörmətlə yanaşılmalıdır. Əgər hər hansı bir şəxsin etdiyi hərəkətlərdən dolayı təhqir olunmamaq hüququ varsa və onun ünvanına təhqir edici ifadələr, söyüşlər işlədilsə, həmin şəxs xüsusi ittiham qaydasında məhkəməyə müraciət etmək, eyni zamanda Azərbaycan Baş Prokurorluğuna şikayət etmək hüququna malikdir".

R.Süleymanov deyib ki, KİV-də, insanların çox olduğu yerlərdə şəxsin ünvanına təhqir və söyüşlər işlədilməsi Azərbaycan Cinayət Məcəlləsinin 148-ci maddəsinə əsasən cəzalandırılmalı olan ictimai təhlükəli əməldir: "Bu maddəyə görə 1500 manatdan 2000 manata qədər cərimə nəzərdə tutulub. Eyni zamanda şəxsə 6 aya qədər azadlıqdan məhrumetmə cəzası verilməsi də mümkündür".

Bu arada qeyd edək ki, Samirə Əfəndi ünvanına səsləndirilən tənqidlərə gözlənilməz cavab verib. Space TV-də "Tarixin bu günü" adlı verilişdə çıxış edən Samirə öz davranışı barədə yeni versiya irəli sürüb: "Mən orada gedib düşmənçilik

Samirə Əfəndi qalmaqalı böyüyür: məhkəmə perspektivi - hüquqşünas deyir ki...

edə bilməzdim. Mən orada tək başıma idim. Məni orada öldürsəydilər, kim müdafiə edəcəkdi? Qazaxıstan səhralıdır(!), avtoqəza təşkil edəcəkdilər, öldürəcəkdilər. Kim mənə yiyelik edəcəkdi orada?"

Onun bu çıxışı da ictimaiyyətdə kəskin etirazlarla qarşılanıb. Samirə Əfəndinin "qazi qızı, general nəvəsi" olduğu barədə deyilənlər isə hələlik öz təsdiqini tapmır.

Məsələ ilə bağlı Qarabağ müharibəsi veteranı Vəqif Əlisoy Samirə Əfəndinin qazi atasını tanımadığını, onun haqqında heç bir məlumatı olmadığını deyib: "Bu məsələni ilk dəfə müğənni Nura Suri gündəmə gətirdi. Amma nə həmin

qazinin, nə də dediyi general babanın kimliyi barədə heç bir məlumat yoxdur. Üstəlik, mənə çatən məlumatlara görə, Samirə Əfəndinin ailəsi rusdillidir, yəni evdə Azərbaycan dilində danışmırlar.

İndi Samirə Əfəndini mü-

dafiə edənlər deyir ki, "bütün müharibələr sülhlə bitir", "siz müharibə istəyirsiniz" və s. Amma kimsə xatırlamır ki, ermənilər təkcə son bir əsrdə Azərbaycana və azərbaycanlılara dörd dəfə təcavüz edib, qətlamlar törədib. Belə bir tarix fonunda müğənninin gedib ermənini qucaqlaması, ona sarılması ciddi narazılıq doğurur. Mən həmin videoya dəfələrlə baxmışam: erməni yaxınlaşır, bizim müğənni isə qucağını açıb onu bağrına basır. Həmin an müğənni düşünməli idi ki, o, Azərbaycan xalqını təmsil edir.

Samirə Əfəndi danışanda məsələyə ölkə rəhbərliyini də qatıb. Guya ki, bu missiyanı ona ölkə rəhbərliyi tapşırıb və ermənini qucaqlaması da bununla bağlı olub. Mən şəxsən o qızın dediklərinə söz tapıb deyə bilmirəm".

✎ **Xalidə GƏRAY,**
"Yeni Müsavat"

İctimai nəqliyyatda E1 nümunəsi - sərnəşinlər məmnundur, amma...

Ekspress xətlər yaxşı nəticə verib

Paytaxtın ictimai nəqliyyatı haqda tənqidlər səslənməsinə öyrəşmişik. Gerçəkdən də metro və avtobusların sərnəşindəşmə fəaliyyətində problem çoxdur. Ancaq yaxşı nümunələr də var.

Məsələn, Ləkbatandan start götürərək, "Xalqlar dostluğu" metrostansiyasına və əks istiqamətdə hərəkət edən E1 marşrutunun fəaliyyəti nümunəvidir. Bu istiqamətdə hərəkət edən sərnəşinlər deyirlər ki, həmin marşrutda işləyən avtobuslar o yolu istənilən taksidən daha tez və rahat qət edir. Buna səbəb avtobus yollarının açıq olması və bu marşrutda işləyən avtobusların bir çox dayanacaqda saxlamaması, yalnız metrostansiya yaxınlığında, həm də qısa müddətdə dayanmasıdır. Sanki E1 avtobusları yer üstündə hərəkət edən metrobuslardır (yeri gəlmişkən, Türkiyənin iri şəhərlərində bu nəqliyyat növü geniş yayılıb).

Nəqliyyat sahəsi üzrə ekspert Eldəniz Cəfərov "Yeni Müsavat"a açıqlamasında bildirdi ki, Bakı şəhəri və ətraf ərazilərdə yaşayan bütün sakinlər üçün ictimai nəqliyyat əlçatan olmalıdır. "Ekspress avtobusların işə salınmasında əsas məqsəd sərnəşinlərin bir məntəqədən digər məntəqəyə daha tez çatdırılmasıdır. Əvvəllər marşrut taksiləri var idi, amma onların həcmi kiçik idi. Hazırda ekspress avtobuslar həmin marşrut taksilərin funksiyasını yerinə yetirir".

Nəqliyyat sahəsi üzrə ekspert Elməddin Muradlı "Yeni Müsavat"a şərhində qeyd etdi ki, bu layihələr sərnəşindəşmədə müsbət nəticələr

verir: "Ekspress avtobuslar illərdən sınaqdan keçirilir, müsbət nəticəsi də var. Ancaq bəzi istiqamətlərdə istifadəyə verildikdən sonra vətəndaşlar dayanacaqlarla bağlı etiraz edirlər ki, niyə filan yerdə dayanmır? Müxtəlif yanaşmalar var. Nəqliyyat həssas sahədir, öncədən planlama önəmlidir, bəzi məsələlərə daha çox diqqət göstərmək lazımdır. Planlı şəkildə olarsa, başqa istiqamətlərdə də ekspress avtobusların istifadəyə verilməsi mümkündür. Hazırda fəaliyyət göstərən ekspress xətlər yaxşı nəticə verir. Bu nəticə onu deməyə əsas verir ki, prosesi ardıcıl şəkildə davam etdirmək olar. Bakı kəndləri, Qaradağ rayonu, Ləkbatan, Sahil qəsəbəsi istiqamətində bunu etmək mümkündür. Sumqayıt istiqamətində illər əvvəl düşünülmüş layihə var idi, müzakirələrdə mən də iştirak et-

mişdim. Bu istiqamətdə ekspress avtobuslar istifadəyə verildikdən sonra müsbət nəticə gördük. Heç bir dayanacaq olmadan hərəkət də müəyyən narazılıqlar yaradır. Hər bir halda müəyyən məsafədə dayanacaq quraşdırmaqla layihənin daha çox sərnəşin üçün faydalı olması nail olmaq mümkündür".

Azərbaycan Yürüstü Nəqliyyat Agentliyindən "Yeni Müsavat"ın sorğusuna cavab olaraq bildirildi ki, marşrut sxemi sərnəşin axını və tələbatı əsasən təyin edilir. Qurumun mətbuat katibi Tural Orucov açıqlamasında qeyd etdi ki, müntəzəm marşrutlar üzrə hərəkət edən avtobuslar sxem üzrə təyin edilən bütün dayanacaqlarda mütləq şəkildə saxlamalıdır, həmçinin ictimai nəqliyyat vasitələri təhlükəsizlik məqsədilə daha az sürətlə hərəkət edir.

"AYNA tərəfindən sərnəşinlərin mənzil başına daha sürətli çatdırılması məqsədilə tələbat çox olan ərazilərdə ekspress xətlər təşkil edilir. Ekspress avtobuslar yalnız müəyyən dayanacaqlarda saxlamaqla sürətli çatdırılmanı təmin edir. Hazırda E1, E2, 120E, 121E, 140E, H1 nömrəli və Bakı-Sumqayıt istiqamətində 594, 595 nömrəli ekspress avtobusları sərnəşinlərə xidmət göstərir.

Qeyd edək ki, mütəxəssislər tərəfindən təhlillər aparılır və ehtiyac olduğu təqdirdə sərnəşin tələbatına uyğun olaraq yeni ekspress marşrutlar təşkil edilir", - deyərək açıqlamada qeyd olunub.

✎ **Nigar HƏSƏNLİ,**
"Yeni Müsavat"

Dua bahalaşdı: Rusiyada kilsə ayinləri artıq "lüks xidmət" sayılır

Rusiya Pravoslav Kilsəsində mərasim və digər kilsə xidmətləri üçün tələb olunan ianələrin məbləği son illərin ən yüksək səviyyəsinə çatıb.

Msuavat.com xarici agentliklərə istinadən xəbər verir ki, Ukraynaya qarşı genişmiqyaslı müharibənin başlanğıcından bəri ritualların və ayinlərin qiyməti orta hesabla 40 faizə yaxın artıb. Bahalaşma xüsusi vətəz, kilsə nikahı və dəfn mərasimlərində daha kəskin hiss olunur.

Araşdırma 70 regiondan seçilmiş 140 kilsə və monastırın rəsmi resursları üzrə aparılıb. Jurnalistlərin hesablamalarına görə, qiymət dəyişikliyi 91 dini müəssisədə qeydə alınıb. Ayrı-ayrı məkanlarda isə artım ümumi tendensiyanı xeyli üstələyir. Məsələn, Kalugadakı Qadın Monastırında ayinlərin dəyəri 345 faiz, Svato-Pokrov qadın monastırında isə 192 faiz yüksəlib. Perm diyarındakı Bogoəvlenski kişi monastırında qiymətlər iki dəfədən çox artıb.

Ümumi tendensiya aşağıdakı rəqəmlərlə xarakterizə olunur: vətəz mərasiminin keçirilməsi orta hesabla 1,5 dəfə, kilsə nikahının kəsilməsi 107 faiz, dəfn və vida mərasimləri isə 71 faiz bahalaşılıb. Digər xırda və qısa ayinlər - panixida, moleben, sağlamlıq üçün qeyd yazdırılması və s. - üzrə artım təxminən 56 faiz olaraq göstərilir.

Mövzuya münasibət bildiren protorey Andrey Kordoçkin qiymətlərin artırılmasının əsasən yeparxiya səviyyəsində qəbul olunan göstərişlərlə əlaqəli olduğunu deyib. Onun sözlərinə görə, burada həm də ümumi iqtisadi fon - inflyasiya, enerji və kommunal xərclərin yüksəlməsi rol oynayır.

Beləliklə, Rusiyada kilsə həyatının ənənəvi elementləri olan dini ritualar artıq çoxları üçün əvvəlki qədər əlçatan deyil. Artımın sosial və mənəvi nəticələri barədə isə müxtəlif dairələrdə müzakirələr davam edir.

✎ **Musavat.com**

ÜSAVAT

Son səhifə

N 215 (8825) 27 noyabr 2025

N o y a b r

Mətbəxinizdə varsa, dərhal atın

Alimlər uzun müddət açıq vəziyyətdə saxlanılan zeytun yağının sağlamlıq üçün ciddi risklər yaratdığı barədə xəbərdarlıq edib. Bildirilib ki, mətbəxdə aylarla konarda qalan, istifadəsi açılmış zeytun yağı zaman keçdikcə oksidləşir və toksik maddələr əmələ gətirə bilər. Bu birləşmələr xüsusilə ürək və damar sistemi üçün təhlükəli hesab olunur.

Milli.Az xəbər verir ki, qidalanma mütəxəssislərinin sözlərinə görə, zeytun yağı hava, işıq və istiliklə təmas etdikdə kimyəvi strukturu dəyişir. Bu zaman yağın tərkibindəki faydalı maddələr azalır, oksidləşmə nəticəsində yaranan zərərli komponentlər isə artır. Mütəxəssislər bunun immunitətdən tutmuş xolesterin səviyyəsinə qədər bir çox sahəyə mənfi təsir göstərə biləcəyini vurğulayıb.

Zeytun yağı texnologiyası üzrə ixtisaslaşmış qida mühəndisləri isə bildirirlər ki, aylarla açıq qalmış yağ artıq "sağlam yağ" xüsusiyyətini itirir. Belə yağlarda acı dad, kəskin qoxu və bulanıq görünüşü əmələ gəlir.

Alimlər oksidləşmiş yağların istehlakının ürək və damar sistemində birbaşa mənfi təsir göstərdiyini bildirir. Bu maddələr damar divarlarında oksidativ stress yarada bilər və uzunmüddətli istifadədə kardiovaskulyar riskləri artırır. Xüsusilə xroniki xəstəliyi olan şəxslər üçün bu məsələ daha da önəmlidir.

Qida təhlükəsizliyi üzrə mütəxəssislər bildirir ki, açıq zeytun yağının ideal şəraitdə belə ən çox 3-6 ay ərzində istifadə edilməsi tövsiyə olunur. Əgər yağ uzun müddətdir açıq vəziyyətdə qalıbsa və dadında, qoxusunda dəyişiklik hiss olunursa, onu qənaət məqsədilə istifadə etməyə çalışmaq sağlamlıq üçün təhlükə yarada bilər.

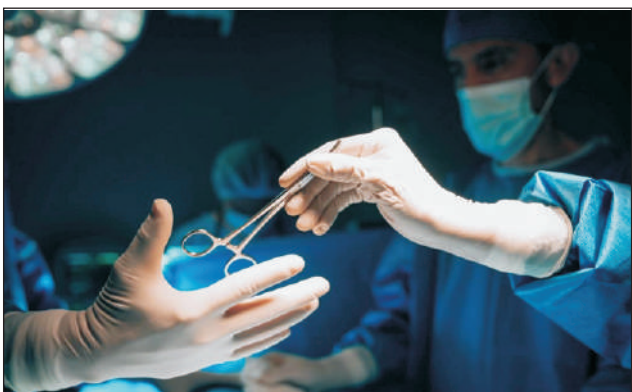
ABŞ-da zooparkda 141 yaşlı Qalapaqos tısbağası ölüb

ABŞ-nin San-Dieqo zooparkının ən yaşlı sakini olan, "Qramma" ləqəbli Qalapaqos tısbağası 141 yaşında ölüb. Bu barədə "AP News" nəşri yazıb. Zoopark administrasiyasının məlumatına görə, tısbağa iki dünya müharibəsi və 20

ABŞ prezidentini "görüb". Qeyd edək ki, vəhşi təbiətdə Qalapaqos tısbağaları 100 ildən çox, zooparklarda isə demək olar ki, iki dəfə çox yaşayır. Rekord 175 ilə qədər yaşayan "Qarriet" tısbağasına məxsus olub.

Rusiyalı qadın yeddi ildir bədənindəki iynə ilə yaşayır

Rusiyanın Abakan şəhərində həkimlər qeyseriyyə əməliyyatı zamanı qadının bədənində iynəni unudublar. Qadının qohumları hadisənin 2018-ci ildə doğuşdan sonra baş verdiyini ehtimal edirlər. Həmin vaxt o, qeyseriyyə əməliyyatı keçirib və tikişlər qoyularkən iynə pasiyentin bədənində unudulub.

Buna baxmayaraq, sonradan çekilən rentgen və USM görüntülərində iynə görünməyib. Yad cisim yalnız bu il, üç ay əvvəl, qadın yıxıldıqdan sonra aşkar edilib. Yeni rentgen şəklində onun bədənindəki cərrahi iynə aydın olaraq görünüb. Həkimlər iynənin çıxarılması üçün əməliyyat keçirməyi təklif ediblər. Lakin zərərçəkənin həyat yoldaşı bildirib ki, ailə tibb müəssisəsinə inamını itirib və məhkəməyə müraciət etmək niyyətindədir. Beləcə, qadın hələ də bədənindəki iynə ilə yaşamağa davam edir.

Oturaq həyat tərzini dəyişdir

Uzun müddət oturaq vəziyyətdə qalmaq və fiziki aktivliyin az olması, sağlam gənclərdə, tarazlığın pozulmasına və yerimə tərzinin dəyişməsinə səbəb ola bilər.

Milli.Az xəbər verir ki, ABŞ-dən olan tədqiqatçılar 18-35 yaş arasında 133 könüllünün məlumatlarını analiz edərək belə nəticəyə gəliblər.

İştirakçılar oturma müddətinə görə dörd qrupa bölünüb. Həmçinin onlardan heftədə tövsiyə olunan 150 dəqiqə fiziki fəallığa çatıb-çatmadıqlarını bildirmələri xahiş olunub.

Bədənin tarazlığını qoruma və gediş parametrlərini qiymətləndirmək üçün bədənin yeddi hissəsinə yerləşdirilmiş inersial sensorlardan istifadə olunub. Tədqiqatçılar həmçinin gözləri bağlı vəziyyətdə dayanan zaman bədənin mikro-sarsıntılarını və dönmənin ilk addıma hazırlığı izləyiblər.

Analiz göstərib ki, tarazlığın pozulması yalnız az fiziki fəallıqla deyil, həm də uzun müddət oturmaqla bağlıdır. Daha az oturan və daha çox hərəkət edən iştirakçılar daha yaxşı balans və daha inamlı hərəkət başlanğıcı nümayiş etdiriblər. Az hərəkətli həyat tərzinə gənc yaşda belə tarazlıq pozğunluğu riskini artırır.

Bunları bilirsinizmi?

- * Tərə qarşı dezodorantları səhər yox, gecə vurun. Bu, daha uzun müddətə qoxunun qarşısını alacaq.
- * Ütünün suyunun içinə bir az ətir vursanız, paltarlarınızdan gözəl qoxu gələcək.
- * Külqabının pis iyilməməsi üçün onu su ilə yox, zeytun yağı ilə isladın.
- * Pişiklərin divan və ya kreslonuza oturmamasını istəmirsinizsə, həmin yerə naftalin qoyun. Pişiklər onu heç sevməzlər.
- * Saçlarınızı boyadarkən üzünüzdə dəyən boyanı südə batırılmış pambıqla silin.
- * Yata bilmirsinizsə, albalı suyu için.
- * Zibil qutunuzun içinə soda və ya qabartma tozu töksəniz, pis qoxunun qarşısını ala biləcəksiniz.
- * Yumurtanı qaynatdıqdan sonra qalan suyu dibçəyə tökün. Bitkilərə çox xeyirlidir.
- * Dırnaq boyasından qalan sarılığı götürmək üçün dırnağa sirkə sürün. Rəngini açacaq.
- * Mədəniz bulanırsa, bir stəkan qəhvə için.

İnsan beyni 32 yaşda "böyük" mərhələsinə keçir

Böyük Britaniyanın Kembric Universitetinin alimləri insan beyninin inkişafında bir neçə mərhələ müəyyən ediblər. Tədqiqat "Nature Communications" jurnalında dərc olunub. Alimlərin fikrincə, insan beynində 32 yaşdan sonra "böyük" mərhələsi başlayır. Digər əsas keçidlər 9, 66 və 83 yaşlarda müşahidə olunur. Alimlər yenidən doğulmuşlardan 90 yaşlılara qədər 4 000-ə yaxın insanın diffuziya MRT beyin skanlarının müqayisəli təhlilini aparıblar. Bu MRT-lər beynin sinir əlaqələrinin xəritəsini yaradır.

Məlumatla görə, uşaqlıq mərhələsi sinir əlaqələrinin konsolidasiyası ilə xarakterizə olunur. Uşaq böyüdükcə və öyrəndikcə beyində güclü sinir əlaqələri yaranır, lazımsız olanlar isə yox olur. Beynin ağ və boz maddəsinin həcmi artır və korteksin sıxlığı zirvəyə qədər qalınlaşır.

Daha sonra 9 yaşdan etibarən, beynin ağ maddəsinin həcmi artır və "yetkinlik" mərhələsi başlayır. Bu proses zamanı neyron əlaqələri "həyəcanlanır", beynin həm daxilində, həm də spesifik bölgələri arasında əlaqələrin effektivliyi artır və idrak qabiliyyətləri yaxşılaşır.

Həmin mərhələ təxminən 32 yaşda başa çatır. Bundan sonra beyin həyatın növbəti üç onilliyi üçün sabitləşir. Orqanın strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliklər baş vermir, idrak qabiliyyətləri və şəxsiyyət xüsusiyyətləri faktiki olaraq dəyişməz qalır. Növbəti keçid nöqtəsi 66 yaşda olur. Həmin vaxt əsas struktur dəyişikliyi baş vermir, lakin sinir əlaqələrinin tədricən yenidən təşkili və ağ maddə funksiyasının azalması başlayır. Son mərhələ təxminən 83 yaşda baş verir. Həmin yaş dövründə beynin inkişafının davamlı olmadığı, sinir əlaqələrinin neqativ təsirlərə həssaslığı, beyin hüceyrələrinin tədricən pisləşdiyi müşahidə edilib.

Rusiyada qorxunc hadisə: pələng insanı meşəyə sürüdü

Rusiyanın Xabarovsk diyarında pələng adama hücum edib və onu meşəyə sürüyüb. Rusiya KİV-ə istinadən xəbərinə görə, bu barədə ölkənin Daxili İşlər Nazirliyinin regional idarəsindən məlumat verilib. Məlumatla görə, polis əməkdaşları hadisə yerinə gediblər. "Bizə xəbərdər ki, pələng bir insana hücum edib və onu meşəyə aparıb. Bu, Lazo rayonudur. Qrup artıq həmin yerə yola çıxıb", - deyərək qurumdan bildirilib.

Səhifəni hazırladı: SELCAN

Baş redaktor:
Nazim SABİROĞLU

e-mail adres: venimusavat@mail.ru

"Yeni Musavat"ın kompüter mərkəzində yığılıb, səhifələnilib, "Son dəqiqə" MMC-nin mətbəəsində çap edilib. Əlyazmalar geri qaytarılmır. Müəlliflərlə redaksiyanın mövqeyi uyğun gəlməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri,
R.Rüstəmov küçəsi
2528-ci məhəllə ev 44/d
Tel: 520 01 23 (24, 25, 26, 27, 28)

Redaktor:
Emil SALAMOĞLU

Lisensiya N: B 114
SAYI: 1.500